

• Το βιβλίο τούτο κυκλοφόρησε για πρώτη φορά τὸ 1961,
μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συγγραφέα, στὰ γαλλικά, ἀπ' ὅπου
καὶ ἡ μετάφραση αὐτή.

• Ἡ ἔκδοση αὐτή εἶναι πλήρης καὶ χωρὶς συντομεύσεις.

• Τίτλος τοῦ πρωτοτύπου: Les damnés de la terre.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
"ΚΑΛΒΟΣ"
ΑΝΑΣΤΑΣΟΡΑ 1, ΑΘΗΝΑ
Τηλ. : 5246241

FRANTZ FANON

ΤΗΣ ΓΗΣ ΟΙ ΚΟΛΑΣΜΕΝΟΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΑΓΓΕΛΑΣ ΑΡΤΕΜΗ

1982

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ Φράντς Φανόν γεννήθηκε στὴ Μαρτινίκα (γαλλικὴ ἀποικία στὶς μικρὲς Ἀντίλλες) ἀπὸ μαύρους γονεῖς καὶ πέθανε τὸ 1961 σὲ ἡλικία 37 ἐτῶν. Ὁ Φ. Φ. ἦταν ψυχίατρος καὶ ἐργάστηκε γιὰ ἕνα διάστημα σὲ κλινικὲς τῆς ἀποικιοκρατούμενης τότε Ἀλγερίας. Ἐκεῖ συνδέθηκε μὲ τὸ Ἐθνικὸ Ἀπελευθερωτικὸ Μέτωπο (F. L. N.) καὶ πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του στὴν ὑπόθεση τῆς Ἀλγερινῆς Ἐπανάστασης. Ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ κεντρικοῦ ὀργάνου τοῦ F. L. N. «Ἐλ Μουτζαχίντ» ἐπιδίωξε νὰ καθορίσει τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα καὶ νὰ διαγράψει τὰ ὄρια τῆς Ἀλγερινῆς Ἐπανάστασης. Ἡ ἐπαφὴ του μὲ τὰ ἀντιαποικιακὰ κινήματα, ἰδιαίτερα τῆς Ἀφρικῆς, τοῦ ἐπέτρεψε τὴ θεωρητικὴ γενίκευση σημαντικῶν νέων ἐμπειριῶν τοῦ ἀντιαποικιακοῦ ἀγώνα. Καρπὸς τῶν ἀναζητήσεων αὐτῶν εἶναι τὰ βιβλία του: «Μαῦρο δέρμα, ἄσπρες μάσκες» (1952), «Κοινωνιολογία μιᾶς Ἐπανάστασης» (1960), «Γιὰ τὴν Ἀφρικανικὴ Ἐπανάσταση», «Ρατσισμὸς καὶ Κουλτούρα» (στὸ περιοδικὸ «Πρεζάνς Ἀφρικαίν») καὶ «Τῆς γῆς οἱ κολασμένοι» (1961). Πολλὲς μικρότερες ἐργασίες του δημοσιεύτηκαν κατὰ διαστήματα στὰ περιοδικὰ «Οἱ Νέοι Καιροὶ» καὶ «Ἐπιθεώρηση τῆς Κοινωνιολογίας».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
1. Περὶ βίας	9
Περὶ βίας σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο	71
2. Μεγαλειὸ καὶ ἀδυναμία τοῦ αὐθορμητισμοῦ...	84
3. Οἱ ταλαιπωρίες τῆς ἐθνικῆς συνείδησης...	124
4. Περὶ ἐθνικῆς κουλτούρας	180
Ἄμοιβαία θεμελίωση τῆς ἐθνικῆς κουλτούρας καὶ τῶν ἐθνικοαπελευθερωτικῶν ἀγώνων..	212
5. Ἀποικιακοὶ πόλεμοι καὶ ψυχικὲς διαταραχὲς	224
Περὶ ἐγκληματικῶν τάσεων τοῦ βορειοαφρι- κανοῦ κατὰ τὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ πό- λεμο	271
Ἐπίλογος	289

1. ΠΕΡΙ ΒΙΑΣ

Ἐθνική ἀπελευθέρωση, ἐθνική ἀναγέννηση, ἀπόδοση τοῦ ἔθνους στό λαό, Κόμμονγουέλθ, ὅποιες κι ἂν εἶναι οἱ ἐτικέτες πού χρησιμοποιοῦνται ἢ οἱ καινούργιες φόρμουλες πού εἰσάγονται, ἢ ἀποαποικιοποίηση εἶναι πάντα ἓνα ἕνα βίαιο φαινόμενο. Σ' ὅποιο ἐπίπεδο κι ἂν τή μελετήσουμε: συναντήσεις μεταξύ ἀτόμων, νέες ὀνομασίες τῶν ἀθλητικῶν λεσχῶν, ἀνθρωπίνη σύνθεση τῶν κοκταίγλ - πάρτυ, τῆς ἀστυνομίας, τῶν διοικητικῶν συμβουλῶν τῶν ἐθνικῶν ἢ τῶν ἰδιωτικῶν τραπεζῶν, ἢ ἀποαποικιοποίηση εἶναι ἀπλούστατα ἢ ἀντικατάσταση ἑνός «εἶδους» ἀνθρώπων με ἓνα ἄλλο «εἶδος» ἀνθρώπων. Χωρίς μεταβατικό στάδιο, ὑπάρχει γενική, πλήρης, ἀπόλυτη ἀντικατάσταση. Ἀσφαλῶς θά μπορούσαμε ἐξ ἴσου νά δείξουμε τή δημιουργία ἑνός νέου ἔθνους, τήν ἐγκαθίδρυση ἑνός νέου κράτους, τίς διπλωματικές του σχέσεις, τόν πολιτικό καί οἰκονομικό προσανατολισμό του. Ἀλλά διαλέξαμε νά μελήσουμε ἀκριβῶς γι' αὐτό τὸ εἶδος τῆς τάμπουλα ράζα, πού χαρακτηρίζει στό ξεκίνημα κάθε ἀποαποικιοποίηση. Ἡ ἐξαιρετική σημασία της εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα, ἀποτελεῖ τὴ μίνιμουμ διεκδίκηση τοῦ ἀποικιοκρατούμενου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς ἢ ἀπόδειξη τῆς ἐπιτυχίας βρίσκεται σ' ἓνα κοινωνικό πανόραμα ἀλλαγμένου ριζικά. Ἡ ἐξαιρετική σημασία αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ὅτι θελήθηκε, ζητήθηκε, ἀπαιτήθηκε. Ἡ ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς, σφοδρὴ καί πιστική, ὑπάρχει σὲ πρωτόγονη κατάσταση μέσθ στὴ συνείδηση καί στὴ ζωὴ τῶν ἀποικιοκρατουμένων ἀνδρῶν καί γυναικῶν. Ἀλλὰ ἢ πιθανότητα αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ἐπίσης βίωμα με τὴ μορφή ἑνός

τρομακτικού μέλλοντος στη συνείδηση ενός άλλου «είδους» ανθρώπων και γυναικών: των αποίκων.

Η αποαποικιοποίηση, που έχει σαν σκοπό ν' αλλάξει την τάξη του κόσμου, είναι, το βλέπουμε, ένα πρόγραμμα απόλυτης άταξίας. Όμως δεν μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μιας μαγικής επιχείρησης, κάποιου φυσικού κραδασμού ή μιας φιλικής συνεννόησης. Η αποαποικιοποίηση είναι, όπως ξέρουμε, μία ιστορική διαδικασία: δηλαδή δεν μπορούμε να την καταλάβουμε, να θρούμε την εξήγησή της, να την δούμε ξεκάθαρα, παρά μόνο στο βαθμό ακριβώς που διακρίνουμε το ιστορικό κίνημα που της δίνει μορφή και περιεχόμενο. Η αποαποικιοποίηση είναι η συνάντηση δυο δυνάμεων από τη φύση τους ανταγωνιστικών, που ή ιδιοτυπία τους εγχείεται ακριβώς στο είδος της ουσίας, που ποτίζει και τρέφει την αποικιοκρατική κατάσταση. Η πρώτη τους αντιπαράθεση διαδραματίστηκε κάτω από τον άστερισμό της βίας και ή συγκατοίκησή τους — ακριβέστερα ή εκμετάλλευση του αποικιοκρατούμενου από τον άποικο — συνεχίστηκε με τη μεγάλη ενίσχυση της ξιφολόγητης και του κανονισμού. Ο άποικος και ο αποικιοκρατούμενος είναι παλιοί γνωστοί. Και πραγματικά ο άποικος έχει δικίο όταν λέει ότι «τούς» ξέρει. Γιατί ο άποικος είναι εκείνος που ξφ τ ι α ξ ε και που έ ξ α κ ο λ ο υ θ ε ι ν ά φ τ ι ά χ ν ε ι τον αποικιοκρατούμενο. Ο άποικος άντλεί την αλήθεια του, δηλαδή τ' αγαθά του, από το αποικιοκρατικό σύστημα.

Η αποαποικιοποίηση δεν περνάει ποτέ απαρατήρητη, γιατί επηρεάζει την ύπαρξη, μεταβάλλει ριζικά την ύπαρξη, μεταμορφώνει θεατές ασήμαντους σε προνομιούχους ή θοποιούς, διαλεγμένους με θαυμάσιο τρόπο από τη δύναμη της ιστορίας. Εισάγει στην ύπαρξη ένα δικό της ρυθμό, που τον φέρνουν οι καινούργιοι άνθρωποι, μία καινούργια γλώσσα, μία καινούργια ανθρωπιά. Η αποαποικιοποίηση είναι πραγματικά δημιουργία καινούργιων ανθρώπων. Αλλά αυτή ή δημιουργία δεν δικαιώνεται από καμιά υπερφυσική

δύναμη: το αποικιοκρατούμενο «πράγμα» γίνεται άνθρωπος μέσα στην ίδια διαδικασία που το απελευθερώνει.

Γιά την αποαποικιοποίηση χρειάζεται λοιπόν να ερευνηθεί δλόκληρη ή αποικιοκρατική κατάσταση. Ο όρισμός της, αν θέλουμε να τόν δώσουμε με ακρίβεια, μπορεί να διατυπωθεί με την πολύ γνωστή φράση: «Οι έσχατοι έσονται πρώτοι». Η αποαποικιοποίηση είναι ή επαλήθευση αυτής της φράσης. Γι' αυτό, στο επίπεδο της περιγραφής, κάθε αποαποικιοποίηση είναι μία επιτυχία.

Παρουσιασμένη γυμνή ή αποαποικιοποίηση αφήνει να μαντέψουμε πίσω απ' όλους της τούς πόρους πυρωμένες σφαίρες και ματωμένα μαχαίρια. Γιατί, αν είναι οι έσχατοι να γίνουν πρώτοι, αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μετά από μία αποφασιστική και αίματηρή σύγκρουση των δυο πρωταγωνιστών. Αυτή ή διατυπωμένη θέληση οι έσχατοι να προχωρήσουν στην κορυφή της γραμμής, ν' ανέβουν με μιάς (πολύ γρήγορα, λένε όρισμένοι) τα περίφημα σκαλοπάτια που καθορίζουν μιάν οργανωμένη κοινωνία, δεν μπορεί να θριαμβεύσει παρά μόνο αν τεθούν σ' εφαρμογή όλα τα μέσα, συμπεριλαμβάνοντας φυσικά και τη βία.

Δέν αποδιοργανώνει κανείς μιά κοινωνία, όσο πρωτόγονη κι αν είναι, μ' ένα τέτοιο πρόγραμμα, αν δεν είναι αποφασισμένος από την αρχή, δηλαδή από την ίδια την διατύπωση του προγράμματος, να ξεπεράσει όλα τα εμπόδια που θά συναντήσει στο δρόμο του. Ο αποικιοκρατούμενος που αποφασίζει να πραγματοποιήσει αυτό το πρόγραμμα, να γίνει κινητήρια δύναμή του, είναι από την αρχή προετοιμασμένος για τη βία. Από τη στιγμή που γεννιέται είναι φανερό γι' αυτόν πως αυτός ο περιορισμένος κόσμος, ο σπαρμένος με απαγορεύσεις, δεν μπορεί ν' αμφισβητηθεί παρά με την απόλυτη βία.

Ο αποικιακός κόσμος είναι ένα κόσμος μοιρασμένος. Αναμφίβολα είναι περιττό στο επίπεδο της περιγραφής να υπενθυμίσει κανείς την ύπαρξη πόλεων Ιθαγενών και πόλεων ευρωπαϊκών, σχολείων για Ιθαγενείς και σχολείων για Εύρωπαϊούς, όπως είναι περιττό να υπενθυμίσει το «άπαρτ-

χάιντο της Νότιας Αφρικής. Όμως αν εισχωρήσουμε στο έσωτερικό αυτής της διαίρεσης, θα έχουμε τουλάχιστον τὸ πρόνομιο νὰ δείξουμε μερικές ἀπὸ τὶς συνοριακὲς γραμμὲς ποὺ περιλαμβάνει. Αὐτὴ ἡ προσέγγιση τοῦ ἀποικιοκρατοῦ-μενου κόσμου, τῆς ὀργάνωσής του, τῆς γεωγραφικῆς του θέσης, θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ διακρίνουμε τὸ σκελετό, ποὺ ἀπ' αὐτὸν ξεκινώντας θ' ἀναδιοργανωθεῖ ἡ ἀποαποικιοποι-ημένη κοινωνία.

Ὁ ἀποικιοκρατούμενος κόσμος εἶναι ἕνας κόσμος κομ- μένος στὰ δύο. Ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ, τὰ σύνορα, ση- μειώνονται ἀπὸ τοὺς στρατῶνες καὶ τ' ἀστυνομικὰ τμήματα. Στὶς ἀποικίες ὁ νόμιμος καὶ συνταγματικὸς συνομιλητὴς τοῦ ἀποικιοκρατούμενου, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ ἀποικίου καὶ τοῦ καταπιεστικοῦ καθεστώτος εἶναι ὁ χωροφύλακας ἢ ὁ στρατιώτης. Στὶς κοινωνίες τοῦ καπιταλιστικοῦ τύπου, ἡ παιδεία, θρησκευτικὴ ἢ λαϊκὴ, ἡ δημιουργία ἠθικῶν ἀντι- δράσεων κληρονομήσιμων ἀπὸ πατέρα σὲ γιό, ἡ παραδει- γματικὴ τιμιότητα ἐργατῶν παρασημοφορημένων μετὰ ἀπὸ πενήντα χρόνων καλὲς καὶ νομιμόφρονες ὑπηρεσίες, ἡ ἐν- θάρρυνση τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν ἁρμονία καὶ τὴν φρονιμάδα, αὐτὲς οἱ αἰσθητικὲς μορφὲς σεβασμοῦ τῆς καθεστηκυίας τά- ζης, δημιουργοὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἐκμεταλλεῦόμενο μὴ ἀτ- μόσφαιρα ὑποταγῆς καὶ περιορισμοῦ, ποὺ διευκολύνει ση- μαντικὰ τὴ δουλειὰ τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας. Στὶς καπι- ταλιστικὲς χώρες, ἀνάμεσα στὸν ἐκμεταλλεῦόμενο καὶ στὴν ἐξουσία μεσολαβοῦν ἕνα πλῆθος καθηγητῆς τῆς ἠθικῆς, σύμβουλοι, «ἀποπροσανατολιστῆς». Ἀντίθετα στὶς ἀποικιο- κρατούμενες περιοχὲς ὁ χωροφύλακας καὶ ὁ στρατιώτης, με- τὴν ἄμεση παρουσία τους, με τὶς ἄμεσες καὶ συχνὲς ἐπι-βάσεις τους, διατηροῦν τὴν ἐπαφὴ με τὸν ἀποικιοκρατού- μενο καὶ μὲ τὸ κοντάκι τοῦ γουφεκιοῦ ἢ τὴ νὰπάλμ τὸν συμβουλεύουν νὰ μὴν τὸ κουνήσει. Τὸ ἐλέπουμε: ὁ διάμεσος τῆς ἐξουσίας χρησιμοποιοῖ τὴ γλῶσσα τῆς καθαρῆς βίας. Ὁ διάμεσος δὲν ἀλαφρώνει τὴν καταπίεση, δὲν καλύπτει τὴν κυριαρχία. Τὶς ἐκθέτει, τὶς ἐπιδεικνύει με τὴν ἔκρηξη συνείδηση τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας. Ὁ διάμεσος φέρνει

τὴ βία ὡς μέσα στὰ σπύτια καὶ μέσα στὸν ἐγκέφαλο τοῦ ἀ- ποικιοκρατούμενου.

Ἡ ζώνη ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς ἀποικιοκρατούμε- νους δὲν εἶναι συμπληρωματικὴ τῆς ζώνης ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς ἀποίκους. Αὐτὲς οἱ δύο ζώνες ἀντιτίθενται, ἀλλὰ ὄχι γιὰ χάρη μιᾶς ἀνώτερης ἐνότητας. Κυβερνημένες ἀπὸ μιὰ καθαρὰ ἀριστοτελικὴ λογικὴ, ὑπακούουν στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀμοιβαίου ἀποκλεισμοῦ: δὲν ὑπάρχει δυνατὸς συμβιβασμός, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο περισεύει. Ἡ πόλη τοῦ ἀποικίου εἶ- ναι σκληρὴ πόλη, ὄλο πέτρα καὶ σίδηρο. Εἶναι μιὰ πόλη, φωταγωγημένη, ἀσφαλτοστρωμένη, ὅπου οἱ σκουπιδοτενε- κέδες ξεχειλίζουν πάντα ἀπὸ ἀγνωστα σκουπίδια, ποὺ κα- νεῖς δὲν τὰ ἔχει δεῖ ποτέ, καὶ οὔτε κἀν ὄνειρευτεῖ. Τὰ πό-δια τοῦ ἀποικίου δὲν φαίνονται ποτέ, ἐκτὸς ἴσως μέσα στὴ θάλασσα, ἀλλὰ ποτέ δὲν εἶναι κανεῖς ἀρκετὰ κοντὰ τους. Πόδια προστατευμένα ἀπὸ στέρεα παπούτσια, ἀν καὶ οἱ δρό- μοι τῆς πόλης τους εἶναι καθαροί, ὀμαλοί, χωρὶς τρύπες, χωρὶς πέτρες. Ἡ πόλη τοῦ ἀποικίου εἶναι μιὰ πόλη χορτά- τη, τεμπέλικη, ἡ κοιλιὰ τῆς εἶναι γεμάτη λιχουδιὲς μόνι- μα. Ἡ πόλη τοῦ ἀποικίου εἶναι μιὰ πόλη λευκῶν, ξένων..

Ἡ πόλη τοῦ ἀποικιοκρατούμενου, ἢ τουλάχιστον ἡ πόλη τῶν Ἰθαγενῶν, τὸ νέγρικο χωριό, ἢ μεντίνα, ὁ συναι- κισμὸς εἶναι ἕνας τόπος κακόφημος, κατοικημένος ἀπὸ κα- κόφημους ἀνθρώπους. Γεννοῦν ὅπουδῆποτε, ὅπωςδῆποτε. Πεθαίνουν ὅπουδῆποτε, ἀπὸ ὅτιδῆποτε. Εἶναι ἕνας κόσμος χωρὶς ἀποστάσεις, οἱ ἀνθρωποὶ εἶναι ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλ- λο, οἱ καλύβες ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη. Ἡ πόλη τοῦ ἀποι- κιοκρατούμενου εἶναι μιὰ πόλη πεινασμένη, πεινασμένη γιὰ φωμὶ, γιὰ κρέας, γιὰ παπούτσια, γιὰ κάρβουνο, γιὰ φῶς. Ἡ πόλη τοῦ ἀποικιοκρατούμενου εἶναι μιὰ πόλη σχυμμένη, μιὰ πόλη στὰ γόνατα, μιὰ πόλη κυλισμένη κατὰχαμα. Εἶ- ναι μιὰ πόλη νέγρων, μιὰ πόλη μεγάρων. Τὸ βλέμμα, ποὺ ρίχνει ὁ ἀποικιοκρατούμενος στὴν πόλη τοῦ ἀποικίου, εἶναι ἕνα βλέμμα πόθου, βλέμμα ζήλειας. Ὁνειρα ἰδιοκτησίας. Ὁλων τῶν εἰδῶν τῆς ἰδιοκτησίας: νὰ καθίσει στὸ τραπέ- ζι τοῦ ἀποικίου, νὰ ξαπλώσει στὸ κρεβάτι τοῦ ἀποικίου, με

τη γυναίκα του αν είναι δυνατό. Ο αποικιοκρατούμενος είναι φθονερός. Ο άποικος δεν άγνοεί, ότι αν δει άπαρατήρητος το βλέμμα του αποικιοκρατούμενου, διαπιστώνει με πίκρα αλλά πάντα έχοντας επίγνωση του «ό θάνατός σου είν' ή ζωή μου»: «θέλουμε να πάρουμε τις θέσεις μας». Είναι άληθινό πως δεν υπάρχει ούτε ένας αποικιοκρατούμενος που να μην όνειρεύεται, τουλάχιστον μία φορά την ήμέρα, να εγκατασταθεί στη θέση του άποικου.

Αυτός ό διαιρεμένος κόσμος, αυτός ό κόσμος ό κομμένος στα δύο, κατοικείται από διάφορα είδη. Η ιδιοσυκία της έννοιας της αποικιοκρατίας είναι ότι οι οικονομικές πραγματικότητες, οι ανισότητες, ή πελώρια διαφορά των τρόπων ζωής, δεν καταφέρνουν ποτέ να καλύψουν τις ανθρώπινες πραγματικότητες. Όταν δούμε την έννοια της αποικιοκρατίας στην άμεσότητά της, είναι φανερό πως αυτό που πρώτα κομματιάζει τον κόσμο είναι το ν'άνηκει κανείς ή όχι στην τάδε φυλή, στο τάδε είδος. Στις άποικίες ή έσωτερική δομή της οικονομίας είναι επίσης μία δομή από τα πάνω. Η αίτία είναι και αποτέλεσμα: είναι κανείς πλούσιος επειδή είναι λευκός, είναι λευκός επειδή είναι πλούσιος. Γι' αυτό το λόγο οι μαρξιστικές αναλύσεις είναι πάντα κάπως παρατραηγμένες κάθε φορά που ασχολούνται με το αποικιοκρατικό πρόβλημα. Από την σύλληψη της προκαπιταλιστικής κοινωνίας που μελέτησε καλά ό Μάρξ, δεν υπάρχει τίποτα που να μην χρειάζεται αναθεώρηση έδω. Ο δουλοπάροικος είναι ούσιαστικά διαφορετικός από τον ιππότη, αλλά για να δικαιωθεί αυτή ή ταξική διαφορά είναι αναγκαία μία αναφορά στο θείο δίκαιο. Στις άποικίες, ό ξένος που ήρθε από άλλο έχει επιβληθεί με τη βοήθεια των κανονιών του και των μηχανών του. Παρά την καθυπόταξη που πέτυχε, παρά την οικειοποίηση, ό άποικος παραμένει πάντα ξένος. Ούτε τα εργοστάσια, ούτε οι ιδιοκτησίες, ούτε ό λογαριασμός στην τράπεζα δεν χαρακτηρίζουν πρωταρχικά την «κυρίαρχη τάξη». Το κυρίαρχο είδος είναι πρώτα απ' όλα εκείνο που ήρθε από άλλο, εκείνο που δεν μοιάζει με τους αυτόχθονες, «οί άλλοι».

Η εία που προγγήθηκε πριν από την τακτοποίηση του αποικιακού κόσμου που ρύθμισε άμείλικτα την καταστροφή των ντόπιων κοινωνικών μορφών, που διάλυσε άπεριόριστα τα συστήματα έκφρασης της οικονομίας, τα είδη της εμφάνισης, του ντυσίματος, θα διεκδικηθεί και θα έπιτευχθεί από τον αποικιοκρατούμενο τη στιγμή που, αποφασίζοντας να γίνει ζωντανή ιστορία, ή αποικιοκρατούμενη μάζα θα καταδαραθρίσει τις άπαγορευμένες πόλεις. Η άνατίναξη του αποικιακού κόσμου είναι άλλωστε μία πολύ σαφής, καταννητή εικόνα δράσης, που μπορεί να γίνει κτήμα κάθε άτομου από κείνα που άπαρτίζουν τον αποικιοκρατούμενο κόσμο. Η διάλυση του αποικιακού κόσμου δεν σημαίνει ότι μετά την κατάργηση των συνόρων ή' άνοιχτούν περάσματα ανάμεσα στις δύο ζώνες. Η καταστροφή του αποικιακού κόσμου δεν είναι τίποτα περισσότερο ούτε λιγότερο από την κατάργηση μιας ζώνης, από το θάψιμό της όσο πιο βαθιά γίνεται στο χώμα, ή την έξωσή της από την επικράτεια.

Η άμφισβήτηση του αποικιακού κόσμου από τον αποικιοκρατούμενο δεν είναι μία λογική άναμέτρηση άπόψεων. Δεν είναι μία συζήτηση για το γενικό, αλλά ή άχαλινωτη έπιθεδαίωση μιας μοναδικότητας που τίθεται σαν άπόλυτη. Ο αποικιακός κόσμος είναι ένας κόσμος μανιχαϊκός. Του άποικου δεν του φτάνει να περιορίζει σωματικά, δηλαδή με τη βοήθεια της άστυνομίας και της χωροφυλακής του, τον χώρο του αποικιοκρατούμενου. Σαν για να εικογογραφήσει τον ολοκληρωτικό χαρακτήρα της αποικιοκρατικής έκμετάλλευσης, ό άποικος κάνει τον αποικιοκρατούμενο ένα είδος πεμπτουσίας του κακού (1). Η αποικιοκρατούμενη κοινωνία δεν περιγράφεται μόνο σαν μία κοινωνία χωρίς άξίες. Δεν φτάνει στον άποικο να δηλώνει ότι οι άξίες εγκατέλειψαν, ή μάλλον δεν κατοίκησαν ποτέ τον αποικιοκρατούμενο κόσμο. Ο ντόπιος κηρύσσεται άδιαπέραστος από την ήθική, άπουσία των άξιών, αλλά και άρνη-

1. Έχουμε δείξει στο «Μαύρο δέρμα λευκές μάσκες» τον μηχανισμό του μανιχαϊστικού κόσμου.

ση των αξιών. Είναι, ως τολμήσουμε να το δημολογήσουμε, ο έχθρος των αξιών. Μ' αυτήν την έννοια εκπροσωπεί το απόλυτο κακό. Στοίχειο διαβρωτικό, που καταστρέφει οτιδήποτε πλησιάζει, στοιχείο παραμορφωτικό, που παραμορφώνει οτιδήποτε έχει σχέση με την αισθητική ή την ηθική, κάτοχος κακοποιών δυνάμεων, ασυνείδητο και παντοτινό όργανο τυφλών δυνάμεων. Και ο κ. Μεγυέρ μπόρεσε να πει σοβαρά στην Γαλλική Βουλή, ότι δεν πρέπει να εκπορευτεί ή δημοκρατία αφήνοντας να εισχωρήσει ο αλγερινός λαός. Πραγματικά οι αξίες δηλητηριάζονται και μολύνονται ανεπανόρθωτα μόλις τις φέρουμε σ' επαφή με τον αποικιοκρατούμενο λαό. Τά ξήμα του αποικιοκρατούμενου, οι παραδόσεις του, οι μύθοι του, κυρίως οι μύθοι του, είναι το σημάδι αυτής της φτώχειας, αυτής της παραδοσιακής ένδειας. Γι' αυτό πρέπει στο ίδιο πλάνο με το DDT που εξοντώνει τα παράσιτα, φορείς της αρρώστειας, να θάλουμε και τη χριστιανική θρησκεία που καταπολεμά στη ρίζα τους τις αιρέσεις, τα ενστικτα, το κακό. Η μείωση του κίτρινου πυρετού και οι πρόοδοι του προσηλυτισμού αποτελούν μέρη του ίδιου απολογισμού. Άλλά οι θριαμβευτικές εκθέσεις των αποστολών στην πραγματικότητα πληροφοροβν για την σημασία της υπόθαλψης της αλλοτρίωσης, που εισάγεται μέσα στον αποικιοκρατούμενο λαό. Μιλώ για τη χριστιανική θρησκεία και κανένας δεν έχει το δικαίωμα να εκπλήσσεται. Η εκκλησία στις αποικίες είναι ή εκκλησία των λευκών, μιá εκκλησία των ξένων. Δεν καλεί τον αποικιοκρατούμενο άνθρωπο στο δρόμο του Θεού, αλλά στο δρόμο του λευκού, στο δρόμο του κυρίαρχου, στο δρόμο του καταπιεστή. Κι όπως ξέρουμε, σ' αυτήν την ιστορία υπάρχουν πολλοί κληθέντες και λίγοι εκλεκτοί.

Μερικές φορές αυτός ο μανιχαϊσμός φτάνει ως το τέρμα της λογικής του και απανθρωπίζει τον αποικιοκρατούμενο. Για να μιλήσω καθαρά, τον αποκτηνώνει. Πραγματικά, ή γλώσσα του άποικου, όταν μιλάει για τον αποικιοκρατούμενο, είναι μιá γλώσσα ζωολογική. Αναφέρει τις

φιδίσαιες κινήσεις του κίτρινου, τις μυρωδιές της πόλης των Ιθαγενών, τα κοπάδια, την αποφορά, τον πολλαπλασιασμό, τους βορβορυγημούς, τις χειρονομίες. Ο άποικος όταν θέλει να περιγράψει καλά και να βρει τη σωστή λέξη αναφέρεται συνεχώς στο ζωϊκό βασίλειο. Ο Εύρωπαλος σπάνια φτάνει σε δρους «παραστατικούς». Άλλά ο αποικιοκρατούμενος, που καταλαβαίνει τα σχέδια του άποικου, τα σχέδια που γίνονται γι' αυτόν, ξέρει άμέσως τί σκέφτεται ο άποικος. Αυτή ή καλπάζουσα δημογραφία, αυτές οι ύστερικές μάζες, αυτά τα πρόσωπα άπ' τα όποια έχει φύγει κάθε ανθρωπιά, αυτά τα παραφουσκωμένα σώματα που δεν μοιάζουν πιά με τίποτε, αυτή ή στρατιά χωρίς άρχή και τέλος, αυτά τα παιδιά που μοιάζουν σαν να μην άνήκουν σε κανένα, αυτή ή τεμπελιά ή ξαπλωμένη στον ήλιο, αυτός ο φυτικός ρυθμός ζωής, όλα αυτά άπαρτίζουν το άποικιακό λεξιλόγιο. Ο στρατηγός Ντέ Γκωλ μιλάει για τις «κίτρινες ποικιλίες» κι ο κ. Μωριακ για τις μαυρες, καφετιές και κίτρινες μάζες που γρήγορα θ' άνοιξουνε τα φτερά τους. Ο αποικιοκρατούμενος τά ξέρει όλα αυτά και γελάει με την καρδιά του κάθε φορά που άνακαλύπτει τον έαυτό του ζώο στα λόγια του άλλου. Και άκριβώς, την ίδια ώρα που άνακαλύπτει την ανθρωπιά του, άρχίζει να καθαρίζει τά όπλα του για να την κάνει να θριαμβεύσει.

Άπό τη στιγμή που ο αποικιοκρατούμενος άρχίζει να ζυγίζει, ν' άνησυχεί τον άποικο, του εκλέγουνε αγαθές ψυχές που στα «Συνέδρια Πολιτισμού» εκθέτουν την ιδιοτυπία του, τά πλούτη και τις δυτικές αξίες του. Άλλά κάθε φορά που γίνεται λόγος για δυτικές αξίες, ο αποικιοκρατούμενος παθαίνει ένα είδος άκαμψίας, τετανίας των μυών. Στην περίοδο της άποαποικιοποίησης γίνεται επίκληση της λογικής του αποικιοκρατούμενου. Του προτείνουν σίγουρες αξίες του έξηγουν εκτενώς πώς άποαποικιοποίηση δεν πρέπει να σημαίνει όπισθοδρόμηση, ότι πρέπει να στηριχτεί σε αξίες δοκιμασμένες, γερές, κατεστημένες. Όμως συμβαίνει, όταν ένας αποικιοκρατούμενος άκούσει μιá συζήτηση για τις «δυτικές» αξίες, να εγάζει το σουγιά του, ή τουλάχιστον να δε-

εγκρίνεται πώς τον έχει πρόχειρο. Η βία με την οποία εκφράζεται ή ανωτερότητα των αξιών των λευκών, ή επιθετικότητα που δημιουργήθηκε από την νικηφόρα σύγκρουση αυτών των αξιών με τον τρόπο ζωής ή σκέψης των αποικιοκρατούμενων, έχει σαν αποτέλεσμα ο αποικιοκρατούμενος, με το δίκιο του, να κοροϊδεύει όταν αναφέρονται μπροστά του αυτές οι αξίες. Στην αποικιοκρατική κατάσταση, ο Άποικος δεν σταματάει το έργο της καθυστάσεως του αποικιοκρατούμενου παρά μόνο όταν αυτός ο τελευταίος αναγνωρίσει με δυνατή κι ευδιάκριτη φωνή την ανωτερότητα των λευκών αξιών. Στην περίοδο της αποαποικιοποίησης, ή αποικιοκρατούμενη μάζα κοροϊδεύει αυτές τις αξίες, τις προσβάλλει, τις ξερνάει μ' όλη της τη δύναμη.

Αυτό το φαινόμενο είναι συνήθως καιμουφλαρισμένο, επειδή, κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης, όρισμένοι αποικιοκρατούμενοι διανοούμενοι έχουν ανοίξει κάποιον διάλογο με την μπουρζουαζία της αποικιοκρατικής χώρας. Σ' αυτήν την περίοδο ο αυτόχθων πληθυσμός θεωρείται σαν μιιά συγκεχυμένη μάζα. Τα λίγα ντόπια άτομα, που είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν έδω κι εκεί οι αποικιοκράτες άστοί, δεν βαραίνουν άρκετά σ' αυτήν την άμεση αντίληψη για να δημιουργήσουν αποχρώσεις. Αντίθετα, κατά την περίοδο της απελευθέρωσης, οι αποικιοκράτες άστοί γυρεύουν πυρετωδώς επαφές με την «έλίτ». Μ' αυτή την έλίτ γίνεται ο περίφημος διάλογος περί αξιών. "Όταν οι αποικιοκράτες άστοί διαπιστώσουν ότι είναι αδύνατο να διατηρήσουν την κυριαρχία τους στις αποικιοκρατούμενες χώρες, αποφασίζουν να κάνουν μιιά καθυστερημένη μάχη στο πεδίο της κουλτούρας, των αξιών, της τεχνικής κλπ. Όμως, αυτό που δεν πρέπει να μ'ς διαφεύγει ποτέ είναι ότι ή τεράστια πλειοψηφία των αποικιοκρατούμενων λαών είναι αδιάφορη γι' αυτά τα προβλήματα. Για τον αποικιοκρατούμενο λαό ή πιό ούσιαστική αξία, γιατί είναι και ή πιό συγκεκριμένη, είναι ή γη: ή γη που πρέπει να εξασφαλίζει το ψωμί και, φυσικά, την αξιοπρέπεια. Άλλά αυτή ή αξιοπρέπεια δεν έχει καμιιά σχέση με την αξιοπρέπεια της «άν-

θρώπινης προσωπικότητας». Ο αποικιοκρατούμενος δεν έχει ποτέ του άκούσει να μιλάνε γι' αυτήν την ιδανική ανθρώπινη προσωπικότητα. Αυτό που ο αποικιοκρατούμενος είδε στη γη του είναι ότι μπορούσαν άτιμώρητα να τον συλλαμβάνουν, να τον χτυπούν, να τον κάνουν να πεθαίνει της πείνας. Και κανένας καθηγητής της ήθικης ποτέ, κανένας παπás ποτέ δεν ήρθε να δεχτεί χτυπήματα στη θέση του ούτε να μοιράσει το ψωμί του μαζί του. Για τον αποικιοκρατούμενο, το να είσαι ήθικολόγος σημαίνει να κάνεις να σωπάσει ή αλαζονεία του Άποικου, να σταματήσεις την εξέπλωση της βίας του, με μιιά λέξη να τον αποκλείσεις όλοκληρωτικά από το πανόραμά σου. Η περίφημη αρχή, που θέλει όλοι οι άνθρωποι να είναι ίσοι, βρίσκει την εικονογράφηση της στις αποικίες από την στιγμή που ο αποικιοκρατούμενος άρχίζει να παριστάνει πώς είναι ίσος με τον Άποικο. Στο επόμενο βήμα θα θελήσει ν' αγωνιστεί για να γίνει ανώτερος από τον Άποικο. Στην πραγματικότητα έχει ήδη αποφασίσει ν' αντικαταστήσει τον Άποικο, να πάρει τη θέση του. Όπως βλέπουμε, διαλύεται ένας όλοκληρος υλικός και ήθικός κόσμος. Ο διανοούμενος, που από μέρους του ακολουθεί τον αποικιοκράτη στο επίπεδο της άφηρημένης γενικότητας, θ' αγωνιστεί για να μπορέσουν ο Άποικος κι ο αποικιοκρατούμενος να ζήσουν ειρηνικά σ' έναν καινούργιο κόσμο. Άλλά αυτό που δεν βλέπει, ακριβώς γιατί ο αποικιοκράτης έχει εισχωρήσει μέσα του μ' ό- λες του τις μορφές σκέψης, είναι ότι ο Άποικος, από τη στιγμή που εξαφανίζεται ή αποικιοκρατική κατάσταση, δεν έχει πιιά συμφέρον να παραμείνει, να συνυπάρξει. Δεν είναι τυχαίο, ότι πριν ακόμα γίνει οποιαδήποτε διαπραγματεύση ανάμεσα στην άλγερινή και στη γαλλική κυβέρνηση, ή λεγόμενη «φιλελεύθερη» ευρωπαϊκή μειοψηφία έκανε ήδη γνωστή τη θέση της: ζητάει ούτε λίγο ούτε πολύ την διπλή ύπηρεσία. Το θέμα είναι ότι περιοριζόμενοι στο άφηρημένο επίπεδο, καταδικάζουμε τον Άποικο να κάνει πολύ συγκεκριμένο πηδύμα στο άγνωστο. "Ας το πούμε, ο Άποικος ξέρει πολύ καλά πώς καμιιά φρασολογία δεν ύπο-

καθιστά την πραγματικότητα.

Ο αποικιοκρατούμενος, λοιπόν, ανακαλύπτει πώς η ζωή του, ή άσπινσή του, οί ίδιοι οί χτύποι της καρδιάς του είναι όμοιοι μ' εκείνους του άποικου. Ανακαλύπτει πώς τό τομάρι ένός άποικου δέν άξίζει παραπάνω από τό τομάρι ένός ντόπιου. Εξυπακούεται πώς αυτή ή ανακάλυψη προκαλεί ένα ούσιαστικό τράνταγμα στον κόσμο. Όλη ή καινούργια και επαναστατική αυτοπεποίθηση του αποικιοκρατούμενου πηγάζει άπ' αυτήν. Πραγματικά, άν ή ζωή μου έχει τό ίδιο βάρος μέ τή ζωή του άποικου, ή ματιά του δέν μέ κραυνοδολεϊ, δέν μέ άκίνητοποιεί πιά, ή φωνή του δέν μέ άπολιθώνει πιά. Δέν ταράζομαι πιά από την παρουσία του. Πρακτικά τον γράφω στα παλιά μου τό παπούτσια. Όχι μόνο ή παρουσία του δέν μ' ένοχλεί πιά, αλλά ήδη έχω άρχίσει νά του έτοιμάζω τέτοιες παγίδες, πού γρήγορα δέν θά του μένει άλλη διεξοδος από τή φυγή.

Η αποικιοκρατική κατάσταση, όπως είπαμε χαρακτηρίζεται από την διχοτόμηση πού προξενεί στον κόσμο. Η άποικιοκρατία ένοποιεί αυτόν τον κόσμο, αφαιρώντας του, μέ μιá ριζοσπαστική άποφασιστικότητα, την έτερογένειά του, ένοποιώντας τον στη βάση του έθνους, και κάποτε τής φυλής. Ξέρουμε τά σκληρά λόγια των Σενεγαλέζων πατριωτών σχετικά μέ τούς χειρισμούς του προέδρου τους Σενγκόρ: «Εμείς ζητήσαμε την άφρικανοποίηση των στελεχών, και νά πού ο Σενγκόρ έξαφρικανίζει τούς Εύρωπαίους». Αυτό σημαίνει πώς ο αποικιοκρατούμενος έχει τή δυνατότητα νά διακρίνει σε άπόλυτη άμεσότητα άν γίνεται ή όχι ή άποικιοκρατία γιατί τό απαιτούμενο μίνιμουμ είναι οί έσχατοι νά γίνουν πρώτοι.

Άλλά ο αποικιοκρατούμενος διανοούμενος φέρνει παραλλαγές σ' αυτήν την άπαίτηση, και πραγματικά δέν φαίνεται νά του λείπουν οί λόγοι γι' αυτό: διοικητικά στελέχη, τεχνικά στελέχη, ειδικοί. Όμως ο αποικιοκρατούμενος έρμηνεύει αυτές τις διεκδικήσεις σαν έέργειες σαμποτάζ και δέν είναι σπάνιο ν' άκούσει κανείς έδώ κι εκεί έναν άποι-

κιοκρατούμενο νά δηλώνει: «Τότε δέν άξίζει τον κόπο νά γίνουμε ανεξάρτητοι...».

Στις αποικιοκρατούμενες περιοχές όπου διαδραματίστηκε ένας άληθινός άπελευθερωτικός άγώνας, όπου κύλησε τό αίμα του λαού και όπου ή διάρκεια τής ένσπλης φάσης ένόησε την ύποχώρηση των διανοουμένων στις λαϊκές βάσεις, παρακολουθούμε ένα πραγματικό ξερίζωμα τής άνωτερότητας πού αυτοί οί διανοούμενοι άντλησαν από τούς κύκλους των αποικιοκρατών άστών. Στον ναρκισσιστικό της μονόλογο, ή αποικιοκρατική άστική τάξη, μέ τό ένδιάμεσο των πανεπιστημίων της, είχε πραγματικά ριζώσει στο μυαλό του αποικιοκρατούμενου την ιδέα πώς οί άξίες παραμένουν αιώνες παρ' όλα τά λάθη πού καταλογίζονται στους ανθρώπους. Φυσικά πρόκειται για τις δυτικές άξίες. Ο αποικιοκρατούμενος δεχόταν την βασιμότητα αυτών των ιδεών και, σε μιá γωνιά του μυαλού του, μπορούσε κανείς ν' ανακαλύψει μιá άγρυπνη φρουρά έπιφορτισμένη νά υπερασπίζει τό ελληνικό - ρωμαϊκό δάθρο. Άλλά συμβαίνει κατά τον άπελευθερωτικό άγώνα, τή στιγμή πού ο αποικιοκρατούμενος ξαναδρίσκει την έπαφή μέ τό λαό του, αυτή ή τεχνητή φρουρά νά κονιορτοποιείται. Όλες οί μεσογειακές άξίες, ο θρίκιμος τής ανθρώπινης προσωπικότητας, τής καθαρότητας και του ωραίου, γίνονται μπιμπελό χωρίς ζωή και χωρίς χρώμα. Όλες αυτές οί κουθέντες μοιάζουν σαν συλλογές από νεκρές λέξεις. Αυτές οί άξίες, πού φαίνονται ότι έξεγγίνιζαν την ψυχή, άποδεικνύονται άχρηστες, γιατί δέν άφορούν τον συγκεκριμένο άγώνα πού διεξάγει ο λαός.

Και πρώτα ο άτομικισμός. Ο αποικιοκρατούμενος διανοούμενος είχε μάθει από τούς κυρίους του ότι τό άτομο πρέπει νά εκφράζεται. Η αποικιοκρατική άστική τάξη είχε χάσει, μέ τό γουδοχέρι, στο μυαλό του αποικιοκρατούμενου την ιδέα μιás κοινωνίας ατόμων όπου ο καθένας κλειδώνεται στην ύποκειμενικότητά του, όπου ο πλούτος είναι ο πλούτος τής σκέψης. Όμως ο αποικιοκρατούμενος, πού θά έχει την ευκαιρία νά καταφύγει μέσα στο λαό κατά τον άπελευθερωτικό άγώνα, θ' ανακαλύψει την ψευτιά αυτής τής θε-

ωρίας. Οι μορφές οργάνωσης του αγώνα θα του προσφέρουν ήδη ένα άπυνηθιστο λεξιλόγιο. Ο αδερφός, ή αδερφή, ο σύντροφος είναι λέξεις απαγορευμένες από την αποικιοκρατική μπουρζουαζία, γιατί γι' αυτήν αδερφός μου σημαίνει το πορτοφόλι μου, σύντροφός μου σημαίνει ή κομπίνα μου. Ο αποικιοκρατούμενος διανοούμενος παρίσταται σ' ένα είδος άουτο ντά φέ, στην καταστροφή όλων του των ειδώλων: του εγωισμού, της αλαζονικής διάκρισης, της παιδιαστικής ήλιθιότητας εκείνου που θέλει να έχει πάντα την τελευταία λέξη. Αυτός ο αποικιοκρατούμενος διανοούμενος, ο κονιορτοποιημένος από την αποικιοκρατική κουλτούρα, θ' ανακαλύψει επίσης την σταθερότητα των συνελεύσεων των χωριών, την πυκνότητα των λαϊκών επιτροπών, την εξαιρετική γονιμότητα των συνεδριάσεων της γειτονιάς και του στοιχείου. Η δουλειά του καθενός δεν παύει πιά να είναι δουλειά όλων, επειδή συγκεκριμένα, δ λ ο υ ς θα μάς ανακαλύψουν οι λεγεωνάριοι, και θα μάς σφάζουν, η δ λ ο ι θα σωθούμε. Η «αδιάφορία», αυτή ή άθεϊστική μορφή σωτηρίας, αποκλείεται σ' αυτήν την κατάσταση.

Εδώ κι άρκετόν καιρό μιλάμε πολύ για την αυτοκριτική: όμως ξέρομε πώς είναι άρχικά ένας άφρικανικός θεσμός; Στις ντζεέμας της Βόρειας Άφρικης, όπως και στις συνελεύσεις της Δυτικής Άφρικης, ή παράδοση θέλει τα προβλήματα που προκύπτουν σ' ένα χωριό να συζητούνται δημόσια. Δημόσια αυτοκριτική φυσικά, όμως με μιá νότα χιούμορ, γιατί όλος ο κόσμος είναι χαλαρωμένος, γιατί όλοι σέ τελευταία άνάλυση θέλομε τα ίδια πράγματα. Ο ίπολογισμός, οι άνήθικες σιωπές, οι ύστεροβουλίες, το καταχθόνιο πνεύμα, ή μυστικότητα, όλα αυτά έγκαταλείπονται από τον διανοούμενο άνάλογα με το πόσο έχει ευθιστεί μέσα στο λάο. Και είναι άλήθεια πώς μπορούμε να πούμε πώς ή συντροφικότητα θριαμβεύει ήδη σ' αυτό το έπίπεδο, ότι εκπέμπει το δικό της φώς, τη δική της λογική.

Άλλά σημαίνει ή άποαποικιοποίηση να γίνεται σέ περιοχές που δεν τραντάχτηκαν άρκετά από τον άπελευθερωτικό αγώνα, και τότε συναντούμε αυτούς τους ίδιους δια-

νοούμενους άδιάφορους, πονηρούς, πανούργους. Συναντούμε σ' αυτούς άνέπαφες τή συμπεριφορά και τις μορφές σκέψης που περιμάζεψαν στην διάρκεια της συναναστροφής τους με την αποικιοκρατική άστική τάξη. Χαϊδεμένα παιδιά της αποικιοκρατίας χτές, της έθνικής εξουσίας σήμερα, οργάνωνουν τη λεηλασία των λίγων έθνικών πηγών πλούτου. Άνελέητοι, άνέρχονται με κομπίνες ή με νομιμοφανείς κλεψιές: εισαγωγές-εξαγωγές, άνώνυμες εταιρίες, παιχνίδια στο χρηματιστήριο, ώφέλεια από την τώρα έθνική μιζέρια. Ζητούν μ' έπιμονή την έθνικοποίηση των έμπορικων υποθέσεων, δηλαδή τον περιορισμό των άγορών και των καλών ευκαιριών. Δογματικά, υποστηρίζουν την άμεση άναγκαιότητα να έθνικοποιηθεί ή κλοπή του έθνους. Μέσα σ' αυτήν την άκαρπία της έθνικής περιόδου, στη λεγόμενη φάση της έγκράτειας, ή έπιτυχία των κλοπών τους προκαλεί γρήγορα την όργή και την βία του λαού. Αυτός ο δυστυχισμένος και άνεξάρτητος λαός, στη σημερινή κατάσταση της Άφρικης και του κόσμου, φτάνει στην κοινωνική συνείδηση μ' έπιταχυμένο ρυθμό. Αυτό δεν θ' άργήσουν να το καταλάβουν οι μικροί άτομικιστές.

Για ν' άφομοιώσει την κουλτούρα του δυνάστη και για να τή ζήσει, ο αποικιοκρατούμενος χρειάστηκε να πληρώσει το αντίτιμο. Άνάμεσα σ' άλλα, χρειάστηκε να κάνει δικές του τις μορφές σκέψης της αποικιακής άστικής τάξης. Αυτό το διαπιστώνουμε στην δυσκολία του αποικιοκρατούμενου διανοούμενου να κάνει διάλογο. Γιατί δεν ξέρει να σθήσει τον έαυτό του μπροστά στο αντίκειμένο ή στην ιδέα. Άντίθετα, όταν στρατεύεται στο πλευρό του λαού πάει από έκσταση σέ έκσταση. Κυριολεκτικά άφοπλίζεται από την καλή πίστη και την τιμότητα του λαού. Ο διαρκής κίνδυνος που τον παραμονεύει είναι τότε ή ψευτολαϊκότητα. Μεταμορφώνεται σ' ένα είδος φερέφωνου που έπαυξάνει κάθε φράση του λαού μεταμορφώνοντάς την σέ πρόταση. Όμως ο φελλάχος, ο άνεργος, ο πεινασμένος δεν παριστάνει πώς λέει την άλήθεια. Δεν λέει πώς είναι ή άλήθεια, γιατί είναι ή άλήθεια μέσα στην ίδια του την ύ-

παρξή.

Αντικειμενικά, σ' αυτήν την περίοδο ο διανοούμενος συμπεριφέρεται σαν χυδαίος καιροσκόπος. Πραγματικά, δεν σταματούν οι έλιγμοί του. Δεν υπάρχει ποτέ περίπτωση ο λαός να τον κάνει πέρα ή να τον φέρει σε αδιέξοδο. Αυτό που ζητάει ο λαός είναι να γίνουν όλα κοινά. Το μόλισμα του άποικιοκρατούμενου διανοούμενου από το λαϊκό ρεύμα διαφοροποιείται από το γεγονός ότι αυτός έχει μια παράξενη λατρεία της λεπτομέρειας. Δεν είναι ο λαός αντίθετος προς την ανάλυση. Του άρέσει να του εξηγούν, του άρέσει να καταλαβαίνει τα στάδια ενός συλλογισμού, του άρέσει να βλέπει πού πηγαίνει. Άλλά ο άποικιοκρατούμενος διανοούμενος, στην αρχή της συγκυκλοποίησης του με το λαό, εύνοει τη λεπτομέρεια και καταντάει να ξεχνά την ήττα της άποικιοκρατίας, πού είναι ο σκοπός του αγώνα. Παρασυρμένος στις ποικιλόμορφες κινήσεις του αγώνα, έχει την τάση να προσηλώνεται σε τοπικές υποθέσεις, πού τις παρακολουθεί με θέρμη, αλλά σχεδόν πάντα τις απομονώνει. Δεν βλέπει συνέχεια το σύνολο. Εισάγει την ιδέα των σχολών, των ειδικοτήτων, των τομέων, μέσα στην τρομερή μηχανή ανάμιξης και σύνθλιψης πού είναι μια λαϊκή επανάσταση. Στρατευμένος πάνω σε συγκεκριμένα σημεία του μετώπου, του συμβαίνει να χάνει από τα μάτια του την ενότητα του κινήματος και σε περίπτωση μιας τοπικής αποτυχίας αφήνεται στην αμφιβολία, δηλαδή στην απελπισία. Ο λαός αντίθετα υιοθετεί από την αρχή παγκόσμιες θέσεις. Η γη και το φωμί: τί να κάνουμε για ν' αποκτήσουμε τη γη και το φωμί; Κι αυτή η τελεολογική άποψη του λαού, φαινομενικά περιορισμένη, στενή, είναι το πιο πλούσιο και το πιο έπαρκές σχέδιο δράσης.

Το πρόβλημα της αλήθειας πρέπει επίσης να τραβήξει την προσοχή μας. Στα μάτια του λαού, ανέκαθεν, η αλήθεια δεν όφειλεται παρά μόνο στους συμπατριώτες. Καμιά απόλυτη αλήθεια, καμιά διάλεξη περί της διαφάνειας της ψυχής δεν μπορεί να πολεμήσει αυτή τη θέση. Στο ψέμμα της άποικιοκρατικής κατάστασης ο άποικιοκρατού-

μενος απαντάει μ' ένα ίσο ψέμμα. Η συμπεριφορά είναι ειλικρινής με τους συμπατριώτες, σπασμωδική κι άνεξιχνίαστη με τους άποίκους. Άληθινά είναι ότι έπιταχύνει την διάλυση του άποικιακού καθεστώτος, ότι εύνοει τη δημιουργία του έθνους. Άληθινά είναι ότι προστατεύει τους ντόπιους και καταστρέφει τους ξένους. Στην άποικιοκρατική κατάσταση δεν υπάρχει συμπεριφορά αλήθειας. Και καλό είναι απλούστατα ότι κάνει κακό «σ' εκείνους».

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο πρώτος μανιχαϊσμός πού κυριαρχούσε την άποικιακή κοινωνία διατηρείται άνεπαφος και στην περίοδο της άποαποικιοποίησης. Γιατί ο άποικος δεν παύει ποτέ να είναι ο έχθρος, ο ανταγωνιστής, ο άνθρωπος ακριβώς πού πρέπει να χτυπηθεί. Ο καταπιεστής κάνει να υπάρχει στη ζώνη του ή κίνηση, μια κίνηση καταδυναστευσης, εκμετάλλευσης, μαδήματος. Στην άλλη ζώνη, το άποικιοκρατούμενο πράγμα, κουλουριασμένο, μαδημένο τρέφει όπως μπορεί αυτήν την κίνηση, πού πηγαίνει άπαράλλαχτη από τις δχθες της άποικίας στα άνάκτορα και στα ντόκ της «μητρόπολης». Σ' αυτήν την πάγωμένη ζώνη, ή επιφάνεια της θάλασσας είναι ήρεμη, ή φοινικιά λικνίζεται: μπροστά στα σύννεφα, τα κύματα της θάλασσας χαϊδεύουν την άμμουδιά, οι πρώτες ύλες πάνε κι έρχονται, δικαιώνοντας την παρουσία του άποικου, ενώ ο άποικιοκρατούμενος, σκυφτός, περισσότερο νεκρός παρά ζωντανός, δικαιώνεται σ' ένα δνειρο πού μένει πάντα το ίδιο. Ο άποικος κάνει την ιστορία. Η ζωή του είναι μια έποποιία, μια Όδύσεια. Αυτός αποτελεί την αρχή των πάντων: «Αυτή τη γη έμεις την φτιάξαμε». Έκείνος είναι ή συνέχεια: «Αν φύγουμε όλα είναι χαμένα, αυτή ή χώρα θα ξαναγυρίσει στον Μεσαίωνα». Απέναντί του πλάσματα νωθρά, σκαιμένα από τους πυρετούς και τα «προγονικά έθιμα», αποτελούν ένα περίπου όρυκτό πλαίσιο του άνανεωτικού δυναμισμού του άποικιακού κερδοσκοπικού έμπορικού πνεύματος.

Ο άποικος κάνει την ιστορία και το ξέρει ότι την κάνει. Κι επειδή συνεχώς αναφέρεται στην ιστορία της μητρόπολης του, υποδεικνύει καθαρά ότι έδώ βρίσκεται ή συνέ-

χεια της μητρόπολής του. Η ιστορία που γράφει, λοιπόν, δεν είναι η ιστορία της χώρας που απογυμνώνεται, αλλά η ιστορία του έθνους του που κλέβει, βιάζει και προκαλεί το θάνατο από πείνα. Η ακινησία, στην οποία είναι καταδικασμένος ο αποικιοκρατούμενος, δεν μπορεί ν' αμφισβητηθεί παρά μόνο αν ο αποικιοκρατούμενος αποφασίσει ναβάλει ένα τέλος στην ιστορία της αποικιοποίησης, στην ιστορία της εκμετάλλευσης, για να κάνει να υπάρξει η ιστορία του έθνους, η ιστορία της αποαποικιοποίησης.

Κόσμος διαιρειμένος, μανιχαϊκός, ακίνητος, κόσμος των αγαλμάτων: το άγαλμα του στρατηγού που έκανε την κατάκτηση, το άγαλμα του μηχανικού που κατασκεύασε τη γέφυρα. Κόσμος βέβαιος για τον εαυτό του, που καλύπτει με τις πέτρες του τα σημάδια που άφησε το μαστίγιο. Να ο αποικιακός κόσμος. Ο Ιθαγενής είναι ένα πλάσμα εγκλωβισμένο, το άπαρτχάιντ δεν είναι παρά μια παραλλαγή της διαίρεσης του αποικιοκρατικού κόσμου. Το πρώτο πράγμα που μαθαίνει ο Ιθαγενής είναι: να μένει στη θέση του, να μην περνάει τα όρια. Γι' αυτό τα όνειρα του ντόπιου είναι όνειρα μυώδη, όνειρα δράσης, όνειρα επιθετικά. Όνειρεύομαι πώς περνώ, πώς κολυμπώ, πώς τρέχω, πώς σκαρφαλώνω. Όνειρεύομαι πώς σκάω στα γέλια, πώς περνάω το ποτάμι με μια θρασυκελιά, πώς με κυνηγάνε κοπάδια αυτοκίνητα που δεν θα με φτάσουν ποτέ. Κατά την διάρκεια της αποικιοποίησης ο αποικιοκρατούμενος δεν παύει ν' απελευθερώνεται ανάμεσα στις έννια το θράδυ και στις έξι το πρωί.

Αυτήν την επιθετικότητα την κατακαθισμένη στους μυώνες του, ο αποικιοκρατούμενος θα την εκδηλώσει πρώτα ενάντια στους δικούς του. Είναι η περίοδος που οι νέγροι τρώγονται μεταξύ τους και όπου οι αστυνομικοί και οι εισαγγελείς δεν ξέρουν πια πώς ν' αντιμετωπίσουν την εκπληκτική βορειοαφρικανική εγκληματικότητα. Θα δούμε παρακάτω τί πρέπει να σκεφτούμε γι' αυτό το φαινόμενο (2). Από-

2. 'Αποικιακός πόλεμος και διανοητικές διαταραχές, κεφ. 5.

ναντι στην αποικιακή οργάνωση ο αποικιοκρατούμενος βρίσκεται σε κατάσταση ειαρκούς έντασης. Ο κόσμος του αποικου είναι ένας κόσμος άξιος ή λυτος. Είδαμε πώς ο αποικιοκρατούμενος όνειρεύεται πάντα να εγκατασταθεί στη θέση του αποικου. "Όχι να γίνει αποικος, αλλά ν' αντικαταστήσει τον αποικο. Αυτός ο έχθρικός, βαρύς, επιθετικός κόσμος, που άπωθεί μ' όλη του την τραχύτητα την αποικιοκρατούμενη μάζα, δεν αποτελεί μια κόλαση από την οποία θα ήθελε κανείς ν' απομακρυνθεί όσο το δυνατό γρηγορότερα, αλλά έναν πρόχειρο παράδεισο, που προστατεύεται από τρομερούς μολοσούς.

Ο αποικιοκρατούμενος έχει πάντα την άποψη του ποιός ζει και ποιός πεθαίνει: αποκρυπτογραφώντας με δυσκολία τα ποικίλα σημεία του αποικιακού κόσμου, δεν ξέρει ποτέ αν έχει ξεπεράσει τα όρια ή όχι. Απέναντι στον κόσμο, τον τακτοποιημένο από τον αποικιοκράτη, ο αποικιοκρατούμενος θεωρείται πάντα ένοχος. Η ένοχη του αποικιοκρατούμενου δεν είναι μια θεωρητική ένοχη, είναι πολύ περισσότερο ένα είδος κατάρας, μια Δαμόκλεια Σπάθη. Όμως πολύ βαθιά μέσα του ο αποικιοκρατούμενος δεν αναγνωρίζει καμιά κατηγορία. Τον καταδυναστεύουν, αλλά δεν τον κυριαρχούν. Τον θεωρούν κατώτερο, αλλά εκείνος δεν είναι πεπεισμένος για την κατωτερότητά του. Περιμένει ύπομονετικά να χαλαρώσει την επαγρύπνησή του ο αποικος για να ριχτεί επάνω του. Μέσα στους μυώνες του ο αποικιοκρατούμενος βρίσκεται συνεχώς σε άναμονή. Δεν μπορούμε να πούμε πώς είναι ανήσυχος, πώς είναι τρομοκρατημένος. Στην πραγματικότητα είναι πάντα έτοιμος να εγκαταλείψει το ρόλο του θηράματος και να πάρει το ρόλο του κυνηγού. Ο αποικιοκρατούμενος είναι ένας καταδιωγμένος που όνειρεύεται συνέχεια να γίνει διώκτης. Τα κοινωνικά σύμβολα — χωροφύλακες, σάλπιγγες που άντηχούν στις στρατώνες, στρατιωτικές παρελάσεις με τη σημαία ψηλά — άποτελούν συγχρόνως άπαγορευτικά και διεγερτικά. Δεν σημαίνουν καθόλου: «Μην κινείσαι», αλλά: «Προετοίμασε καλά το χτύπημά σου». Και πραγματικά, αν ο αποικιοκρα-

τούμενος είχε την τάση ν' αποκοιμηθεί, να ξεχάσει, ή έπαρση του άποικου και ή φροντίδα του να κάνει πειράματα με την σταθερότητα του άποικιακού συστήματος, θά του θύμιζαν συνέχεια ότι ή μεγάλη σύγκρουση δεν μπορεί ν' αναβάλλεται επ' άπειρο. Αυτή ή διάθεση να πάρει την θέση του άποικου διατηρεί τον άποικιοκρατούμενο σε ένταση. Άλλωστε, ξέρουμε ότι, στις δεδομένες συναισθηματικές συνθήκες, ή ύπαρξη του έμποδίου ενισχύει την τάση για κίνηση.

Οι σχέσεις άποικου - άποικιοκρατούμενου είναι σχέσεις μαζικές. Στο πλήθος ο άποικος αντιπαράθετει τη δύναμή του. Ο άποικος είναι επιδειξίας. Η φροντίδα του για την ασφάλειά του τον κάνει να υπενθυμίζει με δυνατή φωνή στον άποικιοκρατούμενο ότι: «Άφεντικό εδώ είμαι εγώ». Ο άποικος διατηρεί μέσα στον άποικιοκρατούμενο μιάν όργη που την σταματάει πριν ξεσπάσει. Ο άποικιοκρατούμενος είναι πιασμένος στα πυκνά δίχτυα της άποικιοκρατίας. Άλλά είδαμε ότι, κατά βάθος, ο άποικος δεν καταφέρνει παρά μιá ψευτο - άπολίθωση. Η μυϊκή ένταση του άποικιοκρατούμενου άπελευθερώνεται περιοδικά σε αίματηρές έκρηξεις: συγκρούσεις φυλών, συγκρούσεις πατριών, συγκρούσεις ατόμων.

Στο επίπεδο των ατόμων, ελέπουμε μιá πραγματική άρνηση της κοινής λογικής. Ένώ ο άποικος ή ο άστυνομικός μπορούν μέρα με τη μέρα να χτυπήσουν τον άποικιοκρατούμενο, να τον προσβάλλουν, να τον ρίξουν στα γόνατα, ελέπουμε τον άποικιοκρατούμενο να θγάζει μαχαίρι με την πρώτη έχθρική ή επιθετική ματιά ενός άλλου άποικιοκρατούμενου. Γιατί το τελευταίο καταφύγιο του άποικιοκρατούμενου είναι να υπερασπίζεται την προσωπικότητά του άπέναντι στον συμπατριώτη του. Οι συγκρούσεις των φυλών δεν κάνουν άλλο παρά να δικαιώνουν παλιές έχθρες, ευθισμένες μέσα στη μνήμη. Πέφτοντας με τα μούτρα σ' αυτές τις άντεχνιχίσεις ο άποικιοκρατούμενος προσπαθεί να πείση τον έαυτό του ότι ή άποικιοκρατία δεν ύπάρχει, ότι όλα είναι όπως πριν, ότι ή ιστορία συνεχίζεται.

Διακρίνουμε εδώ με άπόλυτη διαύγεια σε συλλογικό επίπεδο, τις περίφημες άντιδράσεις άποφυγής, σαν αυτή ή βουτιά μέσα στο άδερφικό αίμα να έμποδίζει να δουν το έμπόδιο, να διευκολύνει ν' αναβάλλουν γι' άργότερα την έκλογή που ώστόσο είναι αναπόφευκτη, εκείνη την άπόφαση που καταλήγει στον ένοπλο άγώνα έναντίον της άποικιοκρατίας. Η μαζική αυτοκαστροφή, πολύ συγκεκριμένη στους άγώνες μεταξύ των φυλών, είναι ένας άπό τους τρόπους με τους όποιους άπελευθερώνεται ή μυϊκή ένταση του άποικιοκρατούμενου. Όλα αυτά τα καμώματα είναι άντιδράσεις νεκρού άπέναντι στον κίνδυνο, πράξεις αυτοκτονίας, που επιτρέπουν στον άποικο, που έτσι έδραιώνεται περισσότερο ή ζωή του και ή κυριαρχία του, να διαπιστώνει με την ίδια ευκαιρία πως αυτοί οι άνθρωποι δεν είναι λογικοί. Ο άποικιοκρατούμενος κατορθώνει επίσης με το μέσο της θρησκείας, να ξεχνάει τον άποικο. Με τη μοιρολατρεία, κάθε πρωτοβουλία άφαιρείται άπό τον δυνάστη, καθώς ή αίτία του κακού, της άθλιότητας, της μοίρας προέρχεται άπό το Θεό. Το άτομο δέχεται έτσι τη λύση που άποφασίστηκε άπό το Θεό, ύποτάσσεται στον άποικο και στο πεπρωμένο του, και μ' ένα είδος έπανεύρεσης της έσωτερικής του Ισορροπίας φτάνει σε μιάν άταραξία σαν της πέτρας.

Στο μεταξύ όμως ή ζωή συνεχίζεται, και μέσα άπό τους τρομακτικούς μύθους, τους τόσο πλούσιους στις ύπανάπτυκτες κοινωνίες, ο άποικιοκρατούμενος θά άντλήσει τους περιορισμούς της επιθετικότητάς του: κακοποιά πνεύματα που επεμβάινουν κάθε φορά που κινείται άνάποδα, άνθρωποι - λεοπαρδάεις, άνθρωποι - φίδια, σκυλιά μ' έξι πόδια, μάγοι, μιá άνεξάντλητη γκάμμα άπό άνθρωπόμορφα τέρατα ή γίγαντες, στήνουν γύρω άπό τον άποικιοκρατούμενο έναν κόσμο άπαγορεύσεων, έμποδίων, περιορισμών πολύ πιο τρομακτικών άπό τον άποικιοκρατικό κόσμο. Αυτή ή μαγική ύπερδομή που γεμίζει την Ιθαγενή κοινωνία, εκπληρώνει, μέσα στον δυναμισμό της οίκονομίας του λίμπιντο, συγκεκριμένες λειτουργίες. Πραγματικά, ένα άπό τα

χαρακτηριστικά των υποανάπτυκτων κοινωνιών είναι ότι το λίμπιντο είναι πρώτα μια υπόθεση της ομάδας, της οικογένειας. Γνωρίζουμε ένα χαρακτηριστικό, που το έχουν περιγράψει πολύ καλά οι εθνολόγοι, κοινωνιών όπου ο άντρας που ονειρεύεται πώς έχει σεξουαλικές σχέσεις με μια γυναίκα άλλη από τη δική του, πρέπει να δηλογήσει δημόσια αυτό το όνειρο και να πληρώσει το πρόστιμο σε είδος ή σε μέρες εργασίας για τον σύζυγο ή για την ζημιωμένη οικογένεια. Αυτό περιπεπτόντως αποδεικνύει ότι οι λεγόμενες μετα-ιστορικές κοινωνίες δίνουν μεγάλη σημασία στο ύποσυνειδητό.

Η ατμόσφαιρα του μύθου και της μαγείας, προκαλώντας τον φόβο, υπάρχει σαν μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα. Τρομοκρατώντας με, με εξοικειώνει με τις παραδόσεις, με την ιστορία της ομάδας μου ή της φυλής μου, αλλά συγχρόνως μ' εξασφαλίζει, μου δίνει μια θέση, ένα πιστοποιητικό. Το επίπεδο του μυστικισμού στις υπανάπτυκτες χώρες είναι ένα μαζικό επίπεδο που προέρχεται αποκλειστικά από τη μαγεία. Παραπλανημένος σ' αυτό το αδιάρρηκτο δίχτυ, όπου οι πράξεις επαναλαμβάνονται με μια αδαμάντινη διάρκεια, επιδειβαίνω την διαίωσιση ενός δικού μου κόσμου, ενός δικού μας κόσμου. Οι μάγοι, πιστέψτε με, είναι πιο τρομακτικοί από τους άποικους. Και το πρόβλημα, από κείνη τη στιγμή, δεν είναι να λύσουμε τις διαφορές μας με τον σιδερόφραχτο κόσμο της αποικιοκρατίας, αλλά να σκεφτόμαστε τρεις φορές πριν να ούρήσουμε, πριν να φτύσουμε, ή πριν να θγούμε έξω τη νύχτα.

Οι υπερφυσικές, μαγικές δυνάμεις αποκαλύπτονται σαν δυνάμεις εκπληκτικά έσωτερικές. Οι δυνάμεις του άποικου μειώνονται φοβερά, γιατί είναι έξωτερικές. Δεν χρειάζεται πια στ' αλήθεια ν' αγωνιστούμε έναντιόν τους καθώς εκείνο που μετράει είναι η φοβερή αντίθεση των μυστικών δομών. Όλα λύνονται, το βλέπουμε, σε μια συνεχή σύγκρουση στο φαντασματικό επίπεδο.

Πάντως, μέσα στον απελευθερωτικών αγώνα, αυτός ο λαός που άλλοτε ζούσε μέσα σε έξωπραγματικούς κύκλους,

αυτός ο λαός έρμαιο ενός άνειπωτου φόβου, αλλά εύτυχής να ξεχνιέται μέσα σε μια όνειρική άνεμοζάλη, διαλύεται, ξαναοργανώνεται και γεννιέται μέσα στο αίμα και στα δάκρυα πολύ άληθινων και πολύ άμεσων συγκρούσεων. Δίνουν φαγητό στους αντάρτες, φυλάνε φρουροί, βοηθούν οικογένειες που στερούνται και τα πιο απαραίτητα, υποκαθιστούν τον σκοτωμένο ή φυλακισμένο σύζυγο: αυτές είναι οι συγκεκριμένες δουλειές για τις οποίες επιστρατεύεται ο λαός στον απελευθερωτικών αγώνα.

Στον άποικιακό κόσμο ή ευαισθησία του άποικιοκρατούμενου διατηρείται πάνω στο πετσί του σαν άνοιχτη πληγή που προσπαθεί ν' αποφύγει το καυστικό δξύ. Και ο ψυχισμός συστέλλεται, σήνεται, εκφορτίζεται σε μυϊκές επιδείξεις που έκαναν πολύ σοφούς ανθρώπους να λένε πώς ο άποικιοκρατούμενος είναι ύστερικός. Αυτή η έρεθισμένη ευαισθησία, προφυλαγμένη από φύλακες άορατους, αλλά που επικοινωνούν άμεσα με το κέντρο της προσωπικότητας, απολαμβάνει με έρωτισμό το σπασμωδικό ξέσπασμα της κρίσης.

Έξ άλλου βλέπουμε την ευαισθησία του άποικιοκρατούμενου να εκδηλώνεται με χορούς λίγο-πολύ έκστατικούς. Γι' αυτό μια μελέτη του άποικιακού κόσμου πρέπει άναγκαστικά να επιδοθεί στην κατανόηση του φαινομένου του χορού και της έκστασης. Η χαλάρωση του άποικιοκρατούμενου είναι άκριβώς αυτό το μυϊκό όργιο κατά τη διάρκεια του οποίου ή πιο όξεία επιθετικότητα, ή πιο άμεση βία βρίσκουν διέξοδο, μεταμορφώνονται, μεταμφιέζονται. Ο κύκλος του χορού είναι ένας κύκλος έπιτρεπτός. Προστατεύει και εξουσιοδοτεί. Σε καθορισμένες ώρες, σε καθορισμένες ήμερομηνίες άντρες και γυναίκες συναντιώνται σ' ένα δεδομένο τόπο, και κάτω από τα σοβαρά μάτια της φυλής, επιδίδονται σε μια παντομίμα συμπεριφοράς άκατάστατη, αλλά στην πραγματικότητα πολύ συστηματική, όπου με διάφορους τρόπους, κουνήματα του κεφαλιού, λυγίσματα της ραχοκοκαλιάς, καμπές προς τα πίσω δλόκληρου του σώματος, αποκαλύπτεται σαν άνοιχτό βιβλίο ή μεγαλόπρε-

τη προσπάθεια μιάς ομάδας για να εξορκιστεί, να απελευθερωθεί, να εκφραστεί. Όλα επιτρέπονται... μέσα στον κύκλο. Το βουναλάκι, όπου συγκεντρώθηκαν σαν για να είναι πιο κοντά στο φεγγάρι, ή καλύβα όπου γλύστρησαν σαν για να δείξουν την ισοτιμία του χορού και του εξαγνισμού, της κάθαρσης, είναι τόποι ιεροί. Όλα επιτρέπονται, γιατί στην πραγματικότητα δεν συγκεντρώθηκαν παρά για να αφήσουν να ξεσπάσει σαν ήφαιστειο το συσσωρευμένο λίμπιντο, ή εμποδισμένη επιθετικότητα. Συμβολικές θανατώσεις, εικονικές Ιππασίες, πολλαπλοί φανταστικοί φόνοι, όλα αυτά πρέπει να γοούν. Οι κακές διαθέσεις αποσύρονται θορυβώδεις σαν κύματα λάδας.

Ένα ακόμη θήμα και θρυσκόμαστε στην πλήρη έκσταση. Το γεγονός είναι ότι οργανώνονται εκδηλώσεις έκστασης και επαναφοράς στην πραγματικότητα: θαμπισμός, έκσταση από τα ντζίν, από τους μάγους, από τον Λέγκμπα, τον περίφημο θεό των Βωντού. Αυτά τα ξαλαφρώματα της προσωπικότητας, αυτοί οι διπλασιασμοί, αυτοί οι έξιλεασμοί, εκπληρώνουν μια αρχέτυπη λειτουργία για τη σταθερότητα του αποικιοκρατούμενου κόσμου. Πηγαίνοντας οι άντρες και οι γυναίκες ήταν ανυπόμονοι, θορυβώδεις, εκνευρισμένοι. Στο γυρισμό ή ήρεμία ξαναγυρίζει στο χωριό, ή ειρήνη, ή ακινησία.

Στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα θα παρακολουθήσουμε μια περίεργη αδιαφορία για αυτές τις τελετές. Με την πλάτη στον τοίχο και το μαχαίρι στο λαιμό, ή για να είμαι ακριβέστερος με τα ηλεκτρόδια στα γεννητικά όργανα, ο αποικιοκρατούμενος αναγκάζεται να πάψει να διηγείται παραμύθια στον εαυτό του.

Μετά από χρόνια μεταφυσικής, μετά από χρόνων κύλιση ανάμεσα στα πιο εκπληκτικά φαινόμενα, ο αποικιοκρατούμενος, με το αυτόματό του στο χέρι αντιμετώπιζει επί τέλους τις μόνες δυνάμεις που του αμφισβητούσαν την ύπαρξή του: εκείνες της αποικιοκρατίας. Κι ο νεαρός αποικιοκρατούμενος που μεγαλώνει μέσα σε μια ατιμόσφαιρα σίδερου και φωτιάς, μπορεί πολύ καλά ν' αδιαφορήσει

— δεν του χρειάζονται — για τους μάγους προγόνους, τα ζλογα με τα δυο κεφάλια, τους νεκρούς που σηκώνονται από τον τάφο, τα τζίν που επωφελούνται από ένα χασιουρηγό για να χωθούν μέσα στο σώμα. Ο αποικιοκρατούμενος ανακαλύπτει την πραγματικότητα και την μετουσιώνει στην κίνηση της δράσης του, στην εξάσκηση της βίας, στο σχέδιό του για την απελευθέρωση.

Είδαμε πώς σ' όλη την διάρκεια της αποικιακής περιόδου αυτή η βία, αν και την κιάθουν στο πετοί τους, πέφτει στο κενό. Την είδαμε διοχετευμένη με συναισθηματικές εκφορτίσεις στο χορό ή στην έκσταση. Την είδαμε να σπαταλιέται σε αδερσοκτόνες μάχες. Το πρόβλημα που τίθεται τώρα είναι το ν' αλλάξει προσανατολισμό αυτή η βία. Ένώ πριν άρεσκόταν στους μύθους και πάσχιζε να βρει ευκαιρίες για ομαδικές αυτοκτονίες, να που τώρα οι νέες συνθήκες θα της επιτρέψουν ν' αλλάξει προσανατολισμό.

Στο επίπεδο της πολιτικής τακτικής και της ιστορίας, ένα θεωρητικό πρόβλημα ύψιστης σημασίας τίθεται στην σύγχρονη εποχή με την απελευθέρωση των αποικιών: πότε μπορούμε να πούμε ότι η κατάσταση είναι ώριμη για ένα εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα; Ποιά πρέπει να είναι η πρωτοπορία; Καθώς οι αποαποικιοποιήσεις παρουσιάζονται με διάφορες μορφές, ή λογική διστάζει και επιφυλάσσεται να πει τί είναι πραγματική και τί φευτική αποαποικιοποίηση. Θα δούμε πώς για τον στρατευμένο άνθρωπο είναι έπείγον να αποφασίσει τα μέσα, την τακτική, δηλαδή την διεξαγωγή και την διοργάνωση. Έκτος απ' αυτό δεν υπάρχει πιά παρά μόνο τυφλός έθελοντισμός με τις φοβερά αντιδραστικές συμπτώσεις που συνπάγεται.

Ποιές είναι οι δυνάμεις που στην αποικιακή περίοδο ανοίγουν νέους δρόμους για τη διαίτητα του αποικιοκρατούμενου, νέους πόλους γύρω από τους οποίους μπορεί να περιστραφεί; Είναι πρώτα τα πολιτικά κόμματα και οι έλιτ των διανοουμένων ή των εμπόρων. Όμως αυτό που χαρακτηρίζει όρισμένους πολιτικούς σχηματισμούς είναι το γεγονός ότι διατυπώνουν αρχές αλλά δεν είναι πρόθυμοι να

δώσουν παραγγέλματα. Όλη ή δραστηριότητα αὐτῶν τῶν ἐθνικιστικῶν πολιτικῶν κομμάτων κατὰ τήν ἀποικιακή περίοδο εἶναι μιά δραστηριότητα ἐκλογικῆς τύπου, μιά σειρά ἀπό φιλοσοφικο-πολιτικές πραγματείες μέ θέμα τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν νά ἐξουσιάζουν τόν ἑαυτό τους, τὸ δικαίωμα τῆς ἀξιοπρέπειας καί τοῦ ψωμοῦ τῶν ἀνθρώπων, τήν ἀδιάκοπη διατύπωση τῆς ἀρχῆς «ένας ἄνθρωπος — μιά ψήφος». Τά ἐθνικιστικά πολιτικά κόμματα δέν ἐπιένουν ποτέ γιά τήν ἀναγκαιότητα τῆς βίας, γιατί σκοπός τους δέν εἶναι ἀκριβῶς ή ριζική ἀνατροπή τοῦ συστήματος. Φιλειργινικοί, νομιμόφρονες, κατὰ βάθος ὑπερασπιστές τῆς νέας... τάξης, αὐτοί οἱ πολιτικοί σχηματισμοί θέτουν ὡς τήν ἀποικιοκρατική ἀστική τάξη τὸ πρόβλημα: «Δώστε μας περισσότερη δύναμη». Στὸ εἰδικὸ πρόβλημα τῆς βίας, ή ἐλίτ εἶναι διχασμένη. Εἶναι βίαιοι στά λόγια καί ρεφορμιστές στὴ συμπεριφορά. Ὅταν τὰ ἐθνικιστικά ἀστικά πολιτικά στελέχη λένε ἕνα πράγμα. ὑποδηλώνουν καθαρά πῶς δέν τὸ σκέφτονται πραγματικά.

Αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν ἐθνικιστικῶν πολιτικῶν κομμάτων πρέπει νά ἐρμηνευτεῖ συγχρόνως ἀπὸ τήν ποιότητα τῶν στελεχῶν τους ἔως καί ἀπὸ τήν ποιότητα τῆς πελατείας τους. Ἡ πελατεία τῶν ἐθνικιστικῶν κομμάτων ζεῖ στίς πόλεις. Οἱ ἐργάτες, οἱ δάσκαλοι, οἱ μικροὶ βιοτέχνες καί ἔμποροι ἐκεῖνοι ποὺ ἄρχισαν — μέ τὴ μειοδοσία φυσικά — νά ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τήν ἀποικιακή κατάσταση ἔχουν εἰδικὰ συμφέροντα. Αὐτὸ ποὺ ζητάει αὐτὴ ή ομάδα εἶναι ή βελτίωση τῆς ζωῆς τῆς, ή ἀνοδος τῶν μισθῶν τῆς. Δέν σταματάει ποτέ ὁ διάλογος ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ πολιτικά κόμματα καί τὴν ἀποικιοκρατία. Συζητοῦν διευθετήσεις, ἐκλογικὴ ἐκπαιρέωση, τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου, τήν ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Συζητοῦν μεταρρυθμίσεις. Ἐπίσης δέν πρέπει νά ξεφνιαζόμεστε όταν βλέπουμε ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἰθαγενῶν νά στρατεύεται στά παρακλάδια τῶν πολιτικῶν σχηματισμῶν τῆς μητρόπολης. Αὐτοί οἱ ἰθαγενεῖς ἀγωνίζονται μέ σύνθημα ἀφηρημένο: Ἡ ἐξουσία στὸ προλεταριάτο, ξεχνώντας πῶς τὴν περιογή τους

ἔ ἀγῶνας πρέπει νά διεξαχθεῖ πρῶτα μέ τὰ ἐθνικιστικά συνθήματα. Ὁ ἀποικιοκρατούμενος διανοούμενος ἐπενδύει τήν ἐπιθετικότητά του στὴν ἐλάχιστη καλυμμένη θέλησή του νά ἐξομοιωθεῖ μέ τὸν ἀποικιακὸ κόσμο. Ἐχει βάσει τὴν ἐπιθετικότητά του τὴν ὑπηρεσία τῶν δικῶν του συμφερόντων, τῶν ἀτομικῶν του συμφερόντων. Ἔτσι γεννιέται εὐκολα μιά τάξη σκλάβων ἀπελευθερωμένων ἀτομικά, σκλάβων ἀπελευθέρων. Αὐτὸ ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ διανοούμενος εἶναι ή δυνατότητα νά πολλαπλασιαστοῦν οἱ ἀπελεύθεροι, ή δυνατότητα νά ὀργανωθεῖ μιά αὐθεντικὴ τάξη ἀπελευθέρων. Οἱ μάζες ἀντίθετα δέν συμφωνοῦν στὸ νά δοῦν νά μεγαλῶνουν οἱ δυνατότητες ἐπιτυχίας ἀτόμων. Αὐτὸ ποὺ ἀπαιτοῦν δέν εἶναι ή ὑποκατάσταση τοῦ ἀποικου, ἀλλὰ ή θέση τοῦ ἀποικου. Αὐτοὺς δέν τοὺς ἐνδιαφέρει νά συναγωνιστοῦν τὸν ἀποικο. Θέλουν τὴ θέση του.

Οἱ ἀγρότες ἀφήνονται συστηματικὰ στὴν ἄκρη ἀπὸ τὴν προπαγάνδα τῶν περισσότερων ἐθνικιστικῶν κομμάτων. Κι ὅμως εἶναι φανερὸ πῶς στίς ἀποικιακὲς χῶρες μόνο ή ἀγροτιά εἶναι ἱπαναστατικὴ. Δέν ἔχει τίποτα νά χάσει καί ἔχει νά κερδίσει τὰ πάντα. Ὁ ἀγρότης, ὁ ἔκπτωτος, ὁ πεινασμένος, εἶναι ὁ ἐκμεταλλεῦμενος ποὺ ἀνακαλύπτει γρηγορότερα ὅτι μονάχα ή βία ἔχει ἀποτελέσματα. Γι' αὐτὸν δέν ὑπάρχει συμβιβασμὸς δέν ὑπάρχει δυνατότητα διακανονισμοῦ. Ἡ ἀποικιοποίηση, καί ή ἀποαποικιοποίηση, εἶναι ἀπλῶς ἕνας συχαιτισμὸς δυνάμεων. Ὁ ἐκμεταλλεῦμενος καταλαβαίνει πῶς γιά τὴν ἀπελευθέρωσή του πρέπει νά μποῦν σ' ἐνέργεια ὅλα τὰ μέσα, καί πρῶτα ἀπ' ὅλα ή βία. Ὅταν τὸ 1956, μετὰ τὴ συνθηκολόγηση τοῦ κ. Γκιό Μολλέ μπροστὰ στοὺς ἀποίκους τῆς Ἀλγερίας, τὸ Μέτωπο Ἐθνικῆς Ἀπελευθέρωσης διαπίστωσε σὲ μιά πολύ βιάσημῃ προκήρυξη, ὅτι ή ἀποικιοκρατία δέν ὑποχωρεῖ παρά μόνο μέ τὸ μαχαίρι στὸ λαίμ, ἀληθινὰ κανένας Ἀλγερινὸς δέν δρῆκε αὐτὰ τὰ λόγια ἱπερόλικα βίαια. Ἡ προκήρυξη δέν ἔκανε ἄλλο ἀπὸ τὸ νά ἐκφράσει αὐτὸ ποὺ ὄλοι οἱ Ἀλγερινοὶ αἰσθάνονταν βαθύτατα μέσα τους: ή ἀποικιοκρατία δέν εἶναι μιά σκεπτόμενη μηχανή, δέν εἶναι ἕνα σῆμα ποὺ διέπεται ἀπὸ τὴ λο-

γική. Είναι ή βία σέ φυσική κατάσταση και δέν μπορεί νά υποχωρήσει παρά μόνο μπροστά σέ μιá βία ακόμα μεγαλύτερη.

Τήν στιγμή τής αποφασιστικής εξήγησης, ή άποικιοκρατική μπουρζουαζία πού ώς τότε παρέμενε στην άκρη μπαίνει στή δράση. Βισάγει μιá καινούργια ιδέα, πού, για νά μιλήσουμε καθαρά, είναι μιá δημιουργία τής άποικιακής κατάστασης: τή μη-βία. Στην άρχική μορφή της αυτή ή μη-βία σημαίνει για τίς άποικιοκρατούμενες διανοούμενες και οικονομικές έλίτ ότι ή άποικιοκρατική άστική τάξη έχει τά ίδια συμφέροντα μ' εκείνες και πώς έπομένως γίνεται άπαραίτητο, έπειγον τó νά φτάσουν σέ μιá συμφωνία για τήν κοινή σωτηρία. Η μη-βία είναι μιá τάση νά ρυθμιστεί τó άποικιακό πρόβλημα γύρω άπό ένα τραπέζι, πριν άπό οποιαδήποτε άνατρεπτική χειρονομία, οποιαδήποτε αίματοχυσία, οποιαδήποτε λυπηρή πράξη. Άλλά όταν οί μάζες, χωρίς νά περιμένουν νά τοποθετηθούν οί καρέκλες γύρω άπό τó τραπέζι, δέν άκοϋν παρά τή δική τους φωνή κι άρχίζουν τούς έμπρησμούς και τίς άπόπειρες, τότε όλέπουμε τίς «έλίτ», και τούς ήγγέτες των άστικών έθνικιστικών κομμάτων νά τρέχουν στους άποικιοκράτες και νά τούς λένε: «Είναι πολύ σοβαρό! Δέν ξέρουμε πώς θά τελειώσουν όλα αυτά, πρέπει νά θρεθεί μιá λύση, πρέπει νά θρεθεί ένας συμβιβασμός».

Αυτή ή ιδέα του συμβιβασμού είναι πολύ σημαντική για τó φαινόμενο τής άποικιοποίησης, γιατί δέν είναι καθόλου άπλή. Πραγματικά, ó συμβιβασμός άφορά συγχρόνως τó άποικιακό σύστημα και τήν νεαρή έθνική μπουρζουαζία. Οί κρατούντες του άποικιακού συστήματος άνακαλύπτουν ότι ύπάρχει φόβος οί μάζες νά καταστρέψουν τά πάντα. Τó σαμποτάζ των γεφυρών, ή καταστροφή των άγροικιών, ή καταπίεση, ó πόλεμος, χτυποϋν σκληρά τήν οικονομία. Συμβιβασμός επίσης για τήν έθνική άστική τάξη πού, μη διακρίνοντας καλά τίς πιθανές συνέπειες αυτού του τυφώνα, φοβάται στην πραγματικότητα μήπως σαρωθεί άπ' αυτήν τή φοβερή καταιγίδα και δέν παύει νά λέει:

στους άποικους: «Μπορούμε ακόμα νά σταματήσουμε τήν αίματοχυσία, οί μάζες μās έχουν ακόμα έμπιστοσύνη, κάντε γρήγορα αν δέν θέλετε νά διακινδυνέψετε τά πάντα». Ένα θήμα παρακάτω, κι ó ήγγέτης του έθνικιστικού κόμματος άποστασιοποιεί τόν έαυτό του άπ' αυτήν τή βία. Δηλώνει φωναχτά πώς δέν έχει καμιá σχέση μ' αυτούς τούς Μάου-Μάου, αυτούς τούς τρομοκράτες, αυτούς τούς μαχαιροβγάλτες. Στην καλύτερη περίπτωση έγκαθίσταται σ' ένα no man's land ανάμεσα στους τρομοκράτες και στους άποικους και παρουσιάζεται εύχαρίστως σαν μεσολαβητής: πράγμα πού σημαίνει πώς μιá και οί άποικοι δέν μπορούν νά συζητήσουν με τούς Μάου-Μάου, εκείνος είναι πρόθυμος ν' άνοίξει τίς διαπραγματεύσεις. Έτσι ή όπισθοφυλακή του έθνικου άγώνα, αυτό τó μέρος του λαού πού δέν σταμάτησε ποτέ νά θρίσκειται άπό τήν άλλη μεριά του άγώνα, θρίσκειται μ' ένα είδος άκροδασίας στην έμπροσθοφυλακή των διαπραγματεύσεων και του συμβιβασμού, άκριβώς επειδή πρόσφερε καλά νά μη διακόψει ποτέ τήν έπαφή της με τήν άποικιοκρατία.

Πριν άπό τίς διαπραγματεύσεις ή πλειοψηφία των έθνικιστικών κομμάτων άρκείται στην καλύτερη περίπτωση νά εξηγγεί, νά δικαιολογεί αυτές τίς «άγριότητες». Δέν διεκδικοϋν τó λαϊκό άγώνα και δέν είναι σπάνιο, σέ κλειστους κύκλους, νά καταδικάζουν τέτοιες θεαματικές πράξεις, πού χαρακτηρίζονται όδελυρές άπό τόν τύπο και τήν κοινή γνώμη τής μητρόπολης. Η φροντίδα νά βλέπουν τά πράγματα άντικειμενικά άποτελεί τή δικαιολογία αυτής τής άκινησίας. Άλλά αυτή ή κλασσική στάση του άποικιοκρατούμενου διανοούμενου και των ήγετων των έθνικιστικών κομμάτων, δέν είναι στην πραγματικότητα άντικειμενική. Η αλήθεια είναι πώς δέν είναι σίγουροι πώς αυτή ή άνυπόμονη βία των μαζών είναι τó πιο άποτελεσματικό μέσο για τήν υπεράσπιση των δικών τους συμφερόντων. Είναι οί άλλοι πού είναι πεπεισμένοι για τήν μη-άποτελεσματικότητα των βίας των μεθόδων. Γι' αυτούς δέν είναι έπιτρεπτή καμιá άμφισβόλια πώς κάθε τάση νά σπάσει με δυ-

ναμικό τρόπο ή αποικιοκρατική καταπίεση, είναι μιά συμπεριφορά απειλησίας, μιά συμπεριφορά αυτοκτονίας. Γιατί στο μυαλό τους τὰ τάνκς και τὰ καταδιωκτικά τῶν ἀποικίων κατέχουν μιά τεράστια θέση. "Όταν τούς λένε: «Πρέπει νὰ δράσουμε», βλέπουν τίς θόμβες ν' ἀδειάζονται στα κεφάλια τους, τὰ τεθωρακισμένα νὰ προχωροῦν στοὺς δρόμους, τὸ αὐτόματο, τὴν ἀστυνομία... καὶ παραμένουν καθίστοί. Φεύγουν χαμένοι. Ἡ ἀνικανότητά τους νὰ θριαμβεύσουν μέσω τῆς βίας δὲν χρειάζεται νὰ ἀποδειχθεῖ, τὴν δείχνει ἡ καθημερινή τους ζωὴ καὶ οἱ ἐλιγμοὶ τους. Ἐχουν μείνει στὴν παιδίαστική θέση, πού υἰοθέτησε ὁ Ἐγκελς στὴν διάσημη, πολεμική του ἐναντίον ἐκείνου τοῦ βουνοῦ τῆς παιδικότητας, τοῦ Ντύριγκ: «Ὅπως ὁ Ροβινσώνας μπόρεσε νὰ προμηθευτεῖ ἕνα σπαθί, μπορούμε ἐξ ἴσου νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ Παρασκευᾶς ἐμφανίζεται μιὰν ὥραίαν πρωία μ' ἕνα γεμάτο περίστροφο στὸ χέρι, κι ἔτσι ἀνατρέπεται ὁλος ὁ συσχετισμὸς τῆς "βίας": ὁ Παρασκευᾶς διατάζει κι ὁ Ροβινσώνας εἶναι ἀναγκασμένος νὰ κουράζεται.... Ἔτσι, τὸ περίστροφο θριαμβεύει ἀπέναντι στὸ ξίφος κι ἀκόμα κι ὁ πιὸ ἀφελὴς ἐραστὴς τῶν ἀξιοματίων θὰ καταλάβει ἀναμφισβήτητα ὅτι ἡ βία δὲν εἶναι μιά ἀπλή πράξη θέλησης, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ γιὰ νὰ τεθεῖ σὲ λειτουργία πολὺ πραγματικὲς προκαταρκτικὲς συνθήκες, καὶ συγκεκριμένα, ὄργανα, ἀπὸ τὰ ἅποια τὸ τελειότερο ὑπερέχει τοῦ ἀτελέστερου· καὶ καθὼς αὐτὰ τὰ ὄργανα πρέπει νὰ παραχθοῦν, πράγμα πού σημαίνει ἐπίσης ὅτι ὁ παραγωγὸς τῶν πιὸ τέλειων ὀργάνων βίας, γιὰ νὰ μιλήσουμε χονδρικότερα, ὁ παραγωγὸς ὀπλων, ὑπερισχύει τοῦ παραγωγοῦ λιγότερου τέλειων ὀπλων, καὶ μὲ μιά λέξη ἢ νίκη τῆς βίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παραγωγή ὀπλων, κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά τῆς ἀπὸ τὴ γενικὴ παραγωγή, δηλαδή ἀπὸ τὴν "οἰκονομικὴ δύναμη", ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸς ὄρους, ἀπὸ τὰ ὀλικά μέσα πού εἶναι: στὴ διάθεση τῆς βίας» (3). Πραγματικὰ οἱ ρεφορμιστὲς ἡγέτες δὲν λένε τί-

3. Φοῖνητριχ Ἐγκελς. Ἐ'Αντι - Ντύριγκ», 2ο μέρος, κεφ. 111, «θεωρία τῆς βίας».

ποτ' ἄλλο: «Μὲ τί θὰ πολεμήσετε τοὺς ἀποίκους; Μὲ τὰ μαχαίρια σας; Μὲ τὰ κυνηγετικά σας ὄπλα;».

Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὰ ὄργανα εἶναι σημαντικὰ στὴν περιοχὴ τῆς βίας, καθὼς ὅλα ἐξαρτῶνται ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν κατανομὴ αὐτῶν τῶν ὀργάνων. Ἀλλὰ συμβαίνει ἕτι σ' αὐτὸν τὸν τομέα ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἀποικιακῶν περιοχῶν ρίχνει ἕνα καινούργιο φῶς. Εἶδαμε π.χ., ὅτι κατὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Ἰσπανίας, αὐτὸν τὸν ἀθθεντικὰ ἀποικιακὸ πόλεμο, ὁ Ναπολέων ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσει, παρὰ τὴ δύναμη τοῦ στρατοῦ του, πού κατὰ τίς ἐπιχειρήσεις τῆς ἀνοίξης τοῦ 1810 ἔφτανε τὸν πελώριο ἀριθμὸ τῶν 400.000 ἀνδρῶν. Κι ὁμοίως ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔκανε δολοκλήρη τὴν Εὐρώπη νὰ τρέμει, μὲ τὰ πολεμικὰ ἐργαλεῖα του, μὲ τὴν ἀξία τῶν ἀνδρῶν του, μὲ τὴν στρατιωτικὴν ἰδιοφυία τῶν ἀξιωματικῶν του. Ἀπέναντι σταῖς πελώρια μέσα τῶν ναπολεόντειων στρατευμάτων, οἱ Ἰσπανοὶ, πού φλέγονταν ἀπὸ μιὰ ἄσβεστη ἐθνικὴ πίστη, ἀνακάλυψαν τὴν περίφημη γκουερίλλα, πού εἰκοσιπέντε χρόνια νωρίτερα τὴν εἶχαν δοκιμάσει οἱ Ἀμερικανοὶ ἐθνοφρουροὶ ἐναντίον τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων. Ἀλλὰ ἡ γκουερίλλα τοῦ ἀποικιοκρατούμενου δὲν θὰ ἦταν τίποτε σὰν ὄργανο βίας ἐναντίον ἄλλων ὀργάνων βίας, ἀν δὲν ἀποτελοῦσε ἕνα νέο στοιχεῖο στὴν διεθνή διαδικασία τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα σὲ τράστ· καὶ μονοπώλια.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποικιοποίησης, μιά φάλαγγα στρατοῦ μπορούσε νὰ κατέχει τεράστιες περιοχές: τὸ Κογκό, τὴ Νιγηρία, τὴν Ἀκτή τοῦ Ἐλεφαντοστοῦ κλπ. Ἀλλὰ σήμερα ὁ ἐθνικὸς ἀγῶνας τοῦ ἀποικιοκρατούμενου μπαίνει σ' ἕνα ἐντελὸς καινούργιο στάδιο. Ὁ καπιταλισμὸς, στὴν περίοδο τῆς ἀνάπτυξής του, ἔβλεπε τίς ἀποικίες σὰν μιά πηγὴ πρώτων ὀλῶν, πού ἐπεξεργασμένες θὰ μπορούσαν νὰ διοχετευθοῦν στὶς εὐρωπαϊκὲς ἀγορές. Μετὰ ἀπὸ μιά φάση συσσώρευσης τοῦ κεφαλαίου, ὁ καπιταλισμὸς κατέληξε σήμερα νὰ ἀλλάζει τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴν ἀποδοτικότητα μιᾶς ἐπιχείρησης. Οἱ ἀποικίες ἔγιναν ἀγορά. Ὁ ἀποικιακὸς πληθυσμὸς εἶναι μιά πελατεία πού ἀγοράζει. Ἔτσι, ἀν ἡ φρουρὰ

πρέπει να ενισχύεται αιώνα, αν το εμπόριο καθυστερεί. Λαδη αν τα βιοτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα δεν μπορούν πια να εξαγονται, αυτό είναι η απόδειξη ότι πρέπει να αποφευχθεί η στρατιωτική λύση. Μια τυφλή κυριαρχία που δουλοκτησίας δεν είναι οικονομικά συμφέρουσα για τη μητρόπολη. Το μονοπωλιακό μέρος της μετροπολιτικής μπουρζουαζίας δεν υποστηρίζει μια κυβέρνηση που η πολιτική της είναι αποκλειστικά πολιτική ξίφους. Αυτό που περιμένουν από την κυβέρνησή τους οι βιομήχανοι κι οι οικονομικοί παράγοντες της μητρόπολης, δεν είναι να αποδεκατίσει τους πληθυσμούς, αλλά να διαφυλάσσει με την εοήθεια των οικονομικών συμβάσεων τα «νόμιμα συμφέροντά» τους.

Υπάρχει λοιπόν μια αντικειμενική συνενοχή του καπιταλισμού με τις βίαιες δυνάμεις που ξεσπούν στα αποικιακά εδάφη. Επί πλέον, ο αποικιοκρατούμενος δεν είναι μόνος απέναντι στον καταπιεστή. Έχει φυσικά την πολιτική και διπλωματική βοήθεια των προοδευτικών χωρών και λαών. Αλλά υπάρχει κυρίως ο συναγωνισμός, ο αμελικτος πόλεμος που διεξάγεται ανάμεσα στις οικονομικές ομάδες. Ένα Συνέδριο του Βερολίνου μπόρεσε να ανακατανείμει την Αφρική, που ήταν μοιρασμένη ανάμεσα σε τρεις ή τέσσερις χώρες. Σήμερα αυτό που έχει σημασία δεν είναι το ότι η τάδε περιοχή της Αφρικής ανήκει στη Γαλλία ή στο Βέλγιο: αυτό που έχει σημασία είναι να προστατεύονται οι οικονομικές ζώνες. Ο δομολογισμός του πυροβολικού, η πολιτική της καμμένης γης έδωσαν τη θέση τους στην οικονομική υποδούλωση. Σήμερα δεν κάνουν πια πόλεμο εναντίον κάποιου αντάρτη σουλτάνου. Είναι πιο άβροχοι, λιγότερο αιμοδιψείς, και αποφασίζουν την ειρηνική εκμηδένιση του καλεστώτος του Κάστρου. Δοκιμάζουν να στραγγαλίσουν τη Γουϊνέα, να εξαφανίσουν τον Μωσαντέκ. Ο έθνικός ήγέτης που φοβάται τη βία έχει λοιπόν άδικο αν φαντάζεται ότι η αποικιοκρατία «θα μας σφάζει όλους». Οι στρατιωτικοί φυσικά εξακολουθούν να παίζουν με τις κούκλες που κατάγονται από την κατάκτηση, αλλά οι οικονο-

μικοί κύκλοι γρήγορα τους ξαναφέρνουν στην πραγματικότητα.

Γι' αυτό είναι αναγκαίο τα λογικά εθνικιστικά κόμματα να εκθέτουν όσο πιο καθαρά γίνεται τις διεκδικήσεις τους, και με τον αποικιοκράτη συνομιλητή τους να φάξουν να δρούν μια λύση που να σέβεται τα συμφέροντα και των δύο πλευρών. Βλέπουμε ότι αυτός ο εθνικιστικός ρεφορμισμός, που συχνά παρουσιάζεται σαν μια καρικατούρα του συνδικαλισμού, αν αποφασίσει να δράσει θα το κάνει με τρόπους απόλυτα ειρηνικούς: απεργίες στα λίγα εργοστάσια που βρίσκονται μέσα στις πόλεις, διαδηλώσεις μαζών για την επευφήμηση του αρχηγού, μπουκοτάζ των λεωφορείων ή των εισαγομένων εμπορευμάτων. Όλες αυτές οι δραστηριότητες χρησιμεύουν συγχρόνως για να ασκούνται πιέσεις στην αποικιοκρατία και να επιτρέπουν στο λαό να ξεσπάει. Αυτή η πρακτική της θεραπείας με κατάψυξη, αυτή η ύπνοθεραπεία του λαού μπορεί να πετυχαίνει μερικές φορές. Λοιπόν τότε, από την συζήτηση γύρω από το τραπέζι θγαίνει η πολιτική προώθηση που επιτρέπει στον κ. Μ'μπά, πρόεδρο της Δημοκρατίας του Γκαμπόν, να λέει με μεγάλη ειλικρίνεια όταν έρχεται για επίσημη επίσκεψη στο Παρίσι: «Το Γκαμπόν είναι ανεξάρτητο, αλλά ανάμεσα στο Γκαμπόν και στη Γαλλία τίποτε δεν έχει αλλάξει, τα πάντα συνεχίζονται όπως πριν». Πραγματικά, η μόνη αλλαγή είναι ότι ο κ. Μ'μπά είναι πρόεδρος της Δημοκρατίας του Γκαμπόν κι ότι γίνεται δεκτός από τον πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Η αποικιοκρατική αστική τάξη βοηθιέται στην δουλειά της για την καθυστάση των αποικιοκρατούμενων από την αναπόφευκτη θρησκεία. Όλοι οι άγιοι που γύρισαν και το άλλο μάγουλο, που συχώρεσαν τις προσβολές, που δέχτηκαν χωρίς να αναπηδούν τα φτυσίματα και τις βρισιές, εξηγούνται, δίνονται, σαν πρότυπα. Οι έλιτ των αποικιοκρατούμενων χωρών, αυτοί οι απελεύθεροι σκλάβοι, όταν βρίσκονται στην κεφαλή του κινήματος, καταλήγουν αναπότρεπτα να δημιουργούν ένα έρξάτς αγώνα. Χρησιμοποιούν

τή σκλαβιά τῶν ἀδερφῶν τους γιά νά κάνουν τούς δουλοκτῆτες νά ντραποῦν ἢ γιά νά δώσουν ἕνα ἰδεολογικό περιεχόμενο ἀνόητου ἀνθρωπισμοῦ στίς ἀνταγωνιζόμενες οικονομικές ομάδες τῶν καταπιεστῶν τους. Στήν πραγματικότητα ποτέ δέν κάνουν ἐκκλήση στούς ἴδιους τούς σκλάβους, ποτέ δέν τούς κινητοποιοῦν συγκεκριμένα. Ἀντίθετα, τή στιγμή τῆς ἀλήθειας, δηλαδή γι' αὐτούς τοῦ φέμματος, ἐπισείουν τήν ἀπειλή μιᾶς κινητοποίησης τῶν μαζῶν σάν ἀποφασιστικό ὄπλο πού θά προκαλοῦσε ὡς ἐκ θαύματος τὸ «τέλος τοῦ ἀποικιακοῦ καθεστώτος». Φυσικά στά πλαίσια αὐτῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἀνάμεσα στά στελέχη βρίσκονται κι ἐπαναστάτες πού ἐπίτηδες γυρίζουν τήν πλάτη στή φάρσα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀλλά γρήγορα οἱ ἐπεμβάσεις τους, οἱ πρωτοδουλιές τους, οἱ θυμωμένες κινήσεις τους ἐνοχλοῦν τὸ μηχανισμό τοῦ κόμματος. Προοδευτικά αὐτά τὰ στοιχεῖα ἀπομονώνονται, μετὰ ἀποφεύγονται προσεχτικά. Συγχρόνως, σάν νά ὑπῆρχε διαλεκτική συνακολουθία, πέφτει ἀπάνω τους ἡ ἀποικιοκρατική ἀστυνομία. Χωρίς ἀσφάλεια στίς πόλεις, μέ τούς ἀγωνιστές νά τούς ἀποφεύγουν, μέ τήν ἡγεσία τοῦ κόμματος νά τούς ἀποδοκιμάζει, αὐτοὶ οἱ ἀνεπιθύμητοι μέ τὸ ἐμπρηστικό βλέμμα καταφεύγουν στήν ὑπαιθρο. Καί τότε ἀντιλαμβάνονται μ' ἕνα εἶδος ἰλίγγου, ὅτι οἱ ἀγροτικές μάζες καταλαβαίνουν μέ τὸ πρῶτο τούς σκοποὺς τους καί τούς θέτουν ἀπερίφραστα τήν ἐρώτηση πού δέν εἶναι προετοιμασμένοι γιά ν' ἀπαντήσουν: «Γιὰ πότε;».

Αὐτή ἡ συνάντηση τῶν ἐπαναστατῶν πού ἔρχονται ἀπὸ τίς πόλεις καί τῶν ἀγροτῶν θά τραβήξει τήν προσοχή μας παρακάτω. Τώρα προτιμοῦμε νά ξαναγυρίσουμε στά πολιτικά κόμματα γιά νά δείξουμε τόν, παρ' ὅλα αὐτά, προοδευτικό χαρακτήρα τῆς δράσης τους. Στούς λόγους τους οἱ πολιτικοὶ ἡγέτες «ὀνομάζουν» τὸ ἔθνος. Ἔτσι οἱ διεκδικήσεις τοῦ ἀποικιοκρατοῦμένου παίρνουν μιὰ μορφή. Δέν ὑπάρχει περιεχόμενο, δέν ὑπάρχει πολιτικό καί κοινωνικό πρόγραμμα. Ἔπαιρνε μιὰ ἀόριστη, ἀλλά ὅπωςδήποτε ἐθνική μορφή, ἕνα πλαίσιο, αὐτὸ πού ὀνομάζουμε μίνιμουμ ἀ-

παίτηση. Οἱ πολιτικοὶ πού παίρνουν τὸ λόγο, πού γράφουν στίς ἐθνικιστικές ἐφημερίδες, κάνουν τὸ λαὸ νά ὀνειρεύεται. Ἀποφεύγουν τήν ἀνατρεπτικότητα, ἀλλὰ στήν πραγματικότητα εἰσάγουν φοβερὰ προσανάμματα ἀνατρεπτικότητας στή συνείδηση τῶν ἀκροατῶν ἢ τῶν ἀναγνωστῶν τους. Συχνὰ χρησιμοποιοῦν τὴ γλώσσα τοῦ ἔθνους ἢ τῆς φυλῆς. Κι αὐτὸ ἐπίσης γίνεται γιά νά διατηρηθεῖ τὸ ὄνειρο, νά ἐπιτραπῆ στή φαντασία νά χοροπηθῆσει ἔξω ἀπὸ τήν ἀποικιακή τάξη. Μερικές φορές αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ λένε: «Ἐμεῖς οἱ Νέγροι, ἐμεῖς οἱ Ἀραβες» κι αὐτὴ ἡ ἐπίκληση, ἡ πολὺ διαφοροῦμενη κατὰ τήν ἀποικιακή περίοδο, κατὰ κάποιον τρόπο ἐξαγιαζέται. Οἱ ἐθνικιστικὲς πολιτικοὶ παίζουν μέ τὴ φωτιά. Γιατί, ὅπως ἐξομολογήθηκε πρόσφατα ἕνας Ἀφρικανὸς ἡγέτης σὲ μιὰ ομάδα νέων διανοουμένων: «Νὰ σκέφτεστε πρὶν νά μιλήσετε στίς μάζες, παίρνουν εὐκολα φωτιά». Αὐτὸ εἶναι μιὰ πονηριά τῆς ἱστορίας πού παίζει φοβερὰ στίς ἀποικίες.

Ὅταν ὁ πολιτικὸς ἡγέτης καλεῖ τὸ λαὸ σὲ μιὰ συγκέντρωση, μποροῦμε νά πούμε πὼς ὑπάρχει αἷμα στὸν αἶρα. Ὅμως ὁ ἡγέτης ἐνδιαφέρεται κυρίως νά «δείξει» τίς δυνάμεις του... γιά νά μὴν χρειαστεῖ νά τις χρησιμοποιήσει. Ἀλλὰ ἡ ταραχὴ πού διατηρεῖται ἔτσι — τὸ πῆγγαῖν ἔλα, τὸ ἀκουσμα τῶν λόγων, τὸ νά βλέπεις τὸ λαὸ συγκεντρωμένο, οἱ ἀστυνομικοὶ γύρω-γύρω, οἱ στρατιωτικὲς ἐπιδείξεις, οἱ συλλήψεις, οἱ ἐκτοπίσεις ἡγετῶν — ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναστάτωση δίνει στὸ λαὸ τήν ἐντύπωση πὼς ἦρθε ἡ στιγμή γι' αὐτὸν νά κάνει κάτι. Σ' αὐτὲς τῆς στιγμῆς τῆς ἀστάθειας τὰ πολιτικά κόμματα πολλαπλασιάζουν τίς ἐπικλήσεις τους γιά ἡρεμία πρὸς τὴν ἀριστερά, ἐνῶ πρὸς τὰ δεξιὰ τους διερευνοῦν τὸν ὀρίζοντα, προσπαθώντας ν' ἀποκρυπτογραφήσουν τίς προθέσεις φιλελευθερισμοῦ τῆς ἀποικιοκρατίας.

Ὁ λαὸς ἐπίσης χρησιμοποιοῦν ὀρισμένα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος γιά νά διατηρεῖ τὴ φόρμα του, γιά νά διατηρεῖ τίς ἐπαναστατικὲς του δυνατότητες. Ὁ ληστής π.χ., πού γιά μέρες ὀλόκληρες κρατᾶ τὴν ὑπαιθρο ἀντιμέ-

τωπη με τους χωροφύλακες που ακολουθούν τα ίχνη του, εκείνος που σ' έναν περίεργο αγώνα υποκύπτει αφού σκοτώσει τέσσερις - πέντε αστυνομικούς, εκείνος που αυτοκτονεί για να μη «δώσει» τους συνενόχους του, δλοι αυτοί αποτελούν για το λαό φάρους, σχήματα δράσης, «ήρωες». Και δεν χρησιμεύει σε τίποτε φυσικά να του πει κανείς ότι ο τάδε ήρωας είναι κλέφτης γλεντοκόπος, ή διεφθαρμένος. Αν ή πράξη για την οποία οι άποικιοκρατικές αρχές τον κυνηγούν είναι μια πράξη που έπληττε αποκλειστικά ένα άποικιακό πρόσωπο ή πράγμα, τότε ο διαχωρισμός είναι καθαρός και αυταπόδεικτος. Η διαδικασία αναγνώρισης είναι αυτόματη.

Πρέπει να σημειώσουμε επίσης το ρόλο, που παίζει σ' αυτό το φαινόμενο ώριμανσης, ή ιστορία της εθνικής αντίστασης κατά την κατάκτηση. Οι μεγάλες μορφές του άποικιοκρατούμενου λαού είναι πάντα εκείνες που διοίκησαν την εθνική αντίσταση κατά την εισβολή. Ο Μπεχανζίν, ο Σουαντιάτα, ο Σαμορού, ο Αμπντέλ - Καντέρ ξαναζούν με ιδιαίτερη ένταση στην περίοδο που προηγείται της δράσης. Είναι ή απόδειξη ότι ο λαός είναι έτοιμος να ξαναρχίσει να προχωρεί, να διακόψει το νεκρό καιρό, που του επιβάλλει ή άποικιοκρατία, να κάνει ιστορία.

Η δημιουργία του καινούργιου έθνους, ή καταστροφή των άποικιακών δομών είναι το αποτέλεσμα, είτε ενός βίαιου αγώνα του ανεξάρτητου λαού, είτε της δυσάρεστης για το άποικιακό καθεστώς δράσης, της περιφερειακής βίας που επιβάλλουν άλλοι άποικιοκρατούμενοι λαοί.

Ο άποικιοκρατούμενος λαός δεν είναι μόνος. Παρά τις προσπάθειες της άποικιοκρατίας, τα σύνορά του διαβρώνονται από τα νέα, από την ήχώ. Ανακαλύπτει πως ή βία έρίσκει στην ατμόσφαιρα, ότι ξεσπάει εδώ κι εκεί, κι ότι εδώ κι εκεί παρασύρει το άποικιακό καθεστώς. Αυτή ή βία που πετυχαίνει παίζει όχι μόνο πληροφοριακό ρόλο, αλλά και ούσιαστικό για τον άποικιοκρατούμενο λαό. Η μεγάλη νίκη του βιενναμικού λαού στο Ντιέν - Μπιέν - Φού δεν είναι πιά αν θέλουμε να κυριολεκτούμε μια βιενναμική νίκη.

Από τον Ιούλιο του 1954, το πρόβλημα που θέτουν στον εαυτό τους οι άποικιοκρατούμενοι λαοί είναι το ακόλουθο: «Τί πρέπει να κάνουμε για να πραγματοποιήσουμε ένα Ντιέν - Μπιέν - Φού; Πώς να ενεργήσουμε;». Κανένας άποικιοκρατούμενος δεν μπορούσε πιά ν' αμφιβάλλει για την δυνατότητα ενός Ντιέν - Μπιέν - Φού. Αυτό που ήταν προβληματικό ήταν ή διευθέτηση των δυνάμεων, ή οργάνωσή τους, ή ήμερομηνία κατά την οποία θα έμπαιναν στη δράση. Αυτή ή διάχυτη βία δεν αλλάζει μόνο τους άποικιοκρατούμενους αλλά το ίδιο και τους άποικιοκράτες που συνειδητοποιούν πολλαπλά Ντιέν - Μπιέν - Φού. Γι' αυτό οι άποικιοκρατικές κυβερνήσεις κυριεύονται από έναν πραγματικό πανικό. Η πρόθεσή τους είναι να μπουν μπροστά, να στρέψουν το απαλευθερωτικό κίνημα προς τα δεξιά, να αποπλίσουν το λαό: γρήγορα, ν' άποαποικιοποιήσουμε. Ν' άποαποικιοποιήσουμε το Κογκό πριν να μεταμορφωθεί σε Άλγερία. Να φηφίσουμε τον πρότυπο νόμο για την Άφρική, να δημιουργήσουμε την Κοινότητα, αλλά σ' εξορκίζω, να άποαποικιοποιήσουμε, να άποαποικιοποιήσουμε... Άποαποικιοποιούν με τέτοιο ρυθμό ώστε να έ π ι θ ά λ λ ο υ ν την ανεξαρτησία στο Χουφουέ - Μπουανύ. Στη στρατηγική του Ντιέν - Μπιέν - Φού, που την όρίζει ο άποικιοκρατούμενος, ο άποικιοκράτης απαντάει με τη στρατηγική της περικύκλωσης... με σεβασμό της αυτονομίας των κρατών.

Άλλά ως ξανάρθουμε σ' αυτήν την ατμοσφαιρική βία, σ' αυτή τη διάχυτη βία. Είδαμε ότι στην εξέλιξη της ώριμανσης της διάφοροι μίτοι της Άριάδνης την αναλαμβάνουν και την οδηγούν στην έξοδο. Παρά τις παραμορφώσεις που της επιβάλλει το άποικιακό καθεστώς στους αγώνες μεταξύ φυλών ή περιοχών, ή βία βρίσκει το δρόμο της, ο άποικιοκρατούμενος αναγνωρίζει τον έχθρό του, δίνει ένα δνομα σ' όλα του τα όσάνα και ρίχνει σ' αυτόν τον καινούργιο δρόμο όλη την σε παροξυσμό δύναμη του μίσους του και της όργης του. Άλλά πως περνάμε από την ατμόσφαιρα της βίας σε δράση; Τί είν' αυτό που κάνει να εκραγει το καζάνι; Υπάρχει πρώτα το γεγονός ότι αυτή ή εξέλιξη δεν